

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Är drama en användbar metod för konflikthantering i skolans tidigare åldrar?”

Thriyan Mahmud och Mattias Staley

Kurs: LAU390

Handledare: Ann-Marie Gärling

Examinator: Anne Dragemark Oscarson

Rapport: HT10-2611-217

Abstrakt

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "Är drama en användbar metod för konflikthantering i skolans tidigare åldrar?"

Författare: Thiryan Mahmod & Mattias Staley

Termin och år: HT 10

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ann-Marie Gärling

Examinator: Anne Dragemark Oscarson

Rapportnummer: HT10-2611-217

Nyckelord: Konflikt, drama, rollspel, värdegrund, socialt klimat

Syftet med arbetet är att ta reda på hur pedagoger med olika bakgrund ser på att arbeta med det sociala klimatet och konflikthantering inom skolan. Arbetet lyfter fram vilka metoder de använder sig av. De frågeställningarna arbetet behandlar är om drama kan vara en metod för att arbeta med konflikthantering, hur pedagogens kompetens påverkar arbete med konflikter, vilka konflikthanteringsmetoder som är användbara för lärare i skolan Och på vilka sätt konflikthantering bör vara en del av pedagogens uppgift. I litteraturstudier behandlas styrdokumentet samt litteratur om dramapedagogik och konflikthantering. Det sociokulturella lärandeperspektivet är en utgångspunkt. Metoderna vi valt att använda för att undersöka våra frågeställningar är kvalitativa intervjuer, enkätundersökning samt litteraturstudier. Resultatet visar att pedagogers utbildning och bakgrund påverkar deras inställning till arbete med sociala klimatet. Arbetet visar att pedagogerna har olika strategier för att för att göra detta arbete. Om man som lärare ska följa de styrdokument som skolans verksamhet vilar på förväntas man arbeta med ämnesundervisning men också med det sociala klimatet. I intervjuerna kommer det fram att pedagoger som kommer från den vanliga lärarutbildningen upplever en oklarhet gällande lärarens uppgifter. Den enskilda läraren befinner sig i en komplicerad situation där det råder olika uppfattningar om hur uppdraget ska gestalta sig.

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING.....	5
1.1.	Definitioner av centrala begrepp.....	6
1.1.1	Konflikt.....	6
1.1.2	Drama.....	6
1.1.3	Dramapedagogik.....	6
1.1.4	Rollspel/ forumteater.....	7
1.1.5	Värderingsövningar.....	7
2.	SYFTE.....	7
3.	LITTERATURBAKGRUND.....	8
3.1.1	Styrdokument	8
3.1.2	Sociokulturellt perspektiv.....	9
3.1.3	Utvecklingspsykologiskt perspektiv.....	10
3.1.4	Kommunikation	11
3.1.5	Konflikt/Konflikthantering.....	11
3.1.6	Åtgärdsprogram/ Olweus antimobbning program.....	13
3.1.7	Dramapedagogik.....	14
3.1.8	Värderingsövningar	16
3.1.9	Forumteater/forumspel	17
4.	METOD.....	19
4.1.	Utgångpunkter.....	19
4.1.1	Enkät.....	19
4.1.2	Intervjuer.....	20
4.1.3	Validitet /Reliabilitet/Generaliserbarhet.	20
4.1.4	Förberedelser och genomförande.....	21
4.1.4	Urval.....	21
4.1.6	Etiska överväganden.....	21
4.1.7	Metoddiskussion.....	22

5	RESULTAT.....	22
5.1	Intervju.....	22
5.2	Enkät	25
6.	ANALYS.....	26
6.1.	Intervju.....	26
6.2	Enkät.....	28
7.	SLUTDISKUSSION.....	29
7.1.1	Förslag till forskning.....	33
7.1.2	Referenser.....	34

Bilagor:

Intervjufrågor, Enkätfrågor, Intervjusvar och Enkätsvar

1. Inledning

Vi som skriver detta examensarbete är Thiryhan Mahmud och Mattias Staley. Våra inriktningar är Människa, natur och samhälle samt svenska och drama. Thiryhan har skrivit sin B-uppsats om hur man förebygger konflikter i skolan. Mattias har läst dramadidaktik. När vi har samtalat har vi insett att det finns en tydlig koppling mellan våra intressen: konflikthantering och drama.

Vi anser att drama som uttrycksform borde få en större plats inom skolan. Personliga erfarenheter av drama har fått oss att inse hur man genom att dramatisera olika situationer kan få en ökad insikt om det sociala samspelet som vi alla ingår i såsom till exempel en konfliktsituation. Skolan är en plats där det ständigt pågår socialiseringsprocesser. Konfliktsituationer är oundvikliga i skolan. Konflikter i sig behöver dock inte vara ett problem. En konflikt kan också vara en utvecklingsmöjlighet. Problem kopplat till konflikter uppstår i oförmågan att hantera dem konstruktivt (Carlsson 2001). Vi menar att skolan är en arena där eleverna borde få möjlighet att lära sig god konflikthantering. Vår upplevelse är att det ofta saknas konkreta metoder för att arbeta med konflikthantering i skolan. Vi menar att konflikthanteringskunskaper är färdigheter som elever behöver övning i på samma sätt som andra ämnen. Kunskaper i konflikthantering är grundläggande färdigheter för att fungera även utanför skolans värld.

Vi är intresserade av att undersöka vilka metoder som pedagoger använder av för att arbeta med konflikthantering och för att levandegöra värdegrunden som beskrivs i läroplanen (Lpo94) I styrdokumentet lyfter man fram skolans uppdrag. En viktig del av uppdraget är att skolan ska arbeta med att "förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på" (lpo94 s35)

I lpo94 kan man läsa:

"Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse"

"Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas" och

"Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla" (lpo94, s35)

Under en inspirerande praktikperiod med en dramapedagog såg vi konkreta metoder i arbete med konflikthantering. Genom pedagogens förhållningssätt upplevde vi att värdegrundsfrågorna ständigt var närvarande. Vi ville undersöka hur dramapedagoger arbetar med konflikthantering och hur deras metoder skiljer sig från vanliga lärares metoder..

Skolans arbete med de sociala färdigheterna och med värdegrundsfrågor är ofta uppe till debatt. Nu pågår en debatt om det relativt nya ämnet, livskunskap. Det finns motsättningar inom skolan angående dess uppgift. Politiskt finns det också olika uppfattningar om hur arbetet i skolan ska ses ut. Många pedagoger anser att deras uppgift endast är ren kunskapsförmedling. De tycker inte att uppdraget inkluderar arbete med t.ex. värdegrundsfrågor och konflikthantering. Det finns många olika intressen som styr vad skolans uppgifter ska vara. För oss har styrdokumentet en övergripande roll. Läser man dem får man en bild av att pedagogens uppdrag även handlar om demokratiarbete och fostran i

någon mening. Vår upplevelse är att många pedagoger inte känner sig rustade att arbeta med detta.

1.1 Definitioner av centrala begrepp

Vi kommer här att definiera de centrala begreppen som kommer att användas i arbetet. Flera av de begrepp som vi använder har flera definitioner. Nedanstående forskare har använt begreppen på olika sätt för att beskriva företeelser inom sina specifika forskningsområden.

1.1.1 Konflikt

Det svenska ordet konflikt kommer från latinska "conflictus". Ursprungsbetydelsen är tvist, motsättning eller sammanstötning. Konflikt är ett begrepp som många olika forskare har försökt att hitta en bestämd definition för. En anledning till svårigheten att hitta en gemensam definition av begreppet kan vara att forskare har använt ordet för att beskriva olika företeelser som har med motstridigheter att göra. Vissa forskare vill inkludera mer i begreppet, medan andra är intresserade av att avgränsa det. I arbetet används Carlssons definition från 1999: "En konflikt uppstår när mål eller värderingar hos parter inom ett socialt system är inbördes oförenliga"(s 59). Denna definition syftar på att en konflikt är mellan personer i ett socialt system. Man kan se skolan som ett socialt system. Vi anser att denna definition passar väl in på hur vi tänker använda begreppet i vårt arbete (Carlsson, 1999).

1.1.2 Drama

Ordet drama kommer från grekiska och betyder handling. Hägglund och Fredin (2001)gör en uppdelning av begreppet drama. De menar att det finns tre olika användningsområden.

- Ett drama kan vara en teateruppsättning. Uppsättningen styrs av ett skrivet manus och av olika roller som utifrån vissa strukturer får fram ett resultat.
- Drama i vardagen. Ordet drama används i detta fall för att beskriva starkt känslomässiga situationer i vardagslivet.
- Drama inom pedagogiken. I denna betydelse ser man drama som en metod för lärande. (Hägglund & Fredin, 2001)

Vårt arbete kommer att behandla begreppet drama främst utifrån den sist nämnda betydelsen.

1.1.3 Dramapedagogik

Enligt Erberth och Rasmussen (1996) handlar dramapedagogik om att sätta elevers aktivitet i centrum. "Den aktiva kreativa handlingen, det konkreta ställningstagandet som är ett uttryck för hela personligheten, är kärnan i pedagogiskt drama" (s 7).

Dorothy Heathcote ser drama som en möjlighet för inläring. Genom att leva sig in i situationer och konflikter kan elever utveckla en förståelse och djupare kunskap (Wagner, 1993)

Dramapedagogerna Hägglund och Fredin (2001) lyfter fram vikten av pedagogens roll. De menar att det är betydelsefullt att läraren släpper sin auktoritära roll och utvecklar sin egen leklust. De ser koppling mellan leken och pedagogiken.

1.1.4 Rollspel/ forumteater

Metoder som används inom dramapedagogiken och som konflikthanteringsforskaren Arne Maltén (1998) lyfter fram som användbara inom konflikthantering är rollspel och forumspel.

Rollspel

Rollspel syftar på en improviserad scen som avbildar en situation ur den sociala verkligheten. Ett lyckat rollspel ger deltagarna möjligheter att utforska den sociala verklighet som de befinner sig i. Erberth & Rasmussen (1996) lyfter fram konflikthantering som ett viktigt användningsområde för rollspel.

Forumteater

Forumteater härstammar från Augusto Boals ”De förtrycktas teater”. Forumteater är en form av rollspel där åskådare uppmanas att ta ställning och försöka hitta lösningar på ett problem. Formen har en tydlig struktur (Boal, 1978).

Strukturen för forumspel:

Deltagarna spelar upp små scener som bygger på situationer som de tycker känns angelägna och som behandlar en verklig situation. Scenen slutar i en tydlig konflikt.

Publiken uppmanas att bryta spelet genom att ropa stopp!

Därefter byter någon i publiken plats med den mest utsatta personen och får prova att agera på ett nytt sätt. Meningen är att man genom att handla på ett nytt sätt i scenen ska synliggöra nya strategier för att lösa konflikten.

1.1.5 Värderingsövningar

Värderingsövningar är en relativt enkel metod där pedagogen inte nödvändigtvis behöver förkunskaper för att kunna leda övningen. Värderingsövningar är användbara för att ta reda på var man som individ står i olika frågor.

Byréus (1994) beskriver värderingsövningar som en metod för att inleda diskussioner kring värdeladdade ämnen där det inte finns givna svar. Övningarnas mål är att deltagarna ska ta ställning till svåra frågor som till exempel moralfrågor, etiska frågor och frågor om livsstil.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka om drama är en användbar metod för att arbeta med konflikthantering i skolans tidigare åldrar. Vi gör detta genom att ställa följande frågor:

1. Hur påverkar pedagogens kompetens arbete med konflikter?
2. Vilka konflikthanteringsmetoder är användbara för lärare i skolan?
3. På vilka sätt bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

3. LITTERATURBAKGRUND

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet, Lpo 94, är en naturlig utgångspunkt för arbetet. I den finns riktlinjer för hur skolans verksamhet ska bedrivas. I styrdokumenterna är det klart formulerat att skolan har en skyldighet att arbeta med det sociala klimatet. Vi är intresserade av att reflektera över hur väl förankrad denna text är i skolans verksamhet

Ett annat område som vi valt att fördjupa oss i är dramapedagogik. Vi har varit intresserade av att se hur ett dramapedagogiskt arbetssätt kan fungera som en metod för att hantera konflikter. Inom det dramapedagogiska området har vi valt att fördjupa oss i vissa delar, som forumspel, värderingsövningar och rollspel. Detta är metoder som dramapedagoger ofta använder sig av i konflikthanteringsarbete. Inom konflikthanteringsområdet och i flera åtgärdsprogram lyfter man också fram dessa metoder.

Fokus läggs på sociokulturella perspektiv i vårt arbete. Vårt arbete handlar till stor del om hur samspelet fungerar mellan elever i skolan. Det sociala klimatet har en tydlig koppling till Vygotskijs teorier. Det sociokulturella perspektivet har en klar förankring i styrdokumenterna. Den sociokulturella lärandeteorin ser att lärandet sker i sociala relationer. Människor kommer från olika kulturer och har olika bakgrunder vilket gör att de tänker och tycker olika, detta kan leda till missuppfattningar och konflikter (Bråttén, 1998). Konflikter är helt enkelt en del av det sociala samspelet. En konflikthanteringssituation kräver i sin tur dialog, kommunikation och samspel mellan de inblandade.

Piagets teorier om barnets kognitiva utveckling i olika stadier används för att visa hur de påverkar barnets empatiska förmåga. Piagets synsätt är att barn utvecklas kognitivt och emotionellt i olika åldrar. Detta har en avgörande roll för hur barn tänker och agerar i olika sociala situationer t.ex. i konflikter (Elkind, 1983).

Skolan har en skyldighet att upprätta åtgärdsprogram som motverkar mobbning och konflikter på olika nivåer. Vissa skolor utgår från färdiga program och på vissa skolor skapar man egna metoder. Vi har valt att beskriva ett åtgärdsprogram som har fått stort genomslag i skolan dvs Olewus antimobbningprogram.

3.1.1 Styrdokument

Läroplanen för den obligatoriska skolan 1994 (Lpo 94) är det dokument som styr skolans verksamhet. Den läroplan som vi pedagoger är ålagda att följa är den fjärde i ordningen. En ny läroplan håller på att utvecklas.

Värdegrunden som skolan ska leva upp till ställer krav på att skolan arbetar med att skapa ett klimat där alla elever känner sig trygga och där elever med olika förutsättningar blir sedda och får sina behov tillfredsställda. Skolan har ett ansvar att nå fram till varje elev och att ge dem samma förutsättningar att ta till sig nya kunskaper, ”undervisningen ska vara anpassad till alla” (lpo94, s40).

Skolan förväntas arbeta aktivt med normer och värderingar. Ett uppdrag som skolan har är att påverka elever så att de ser att de är en del av samhället vi lever i. Skolan ska informera och

levandegöra de gemensamma värderingarna som vårt samhälle vilar på. Skolan har också som uppgift att stimulera eleverna att bli aktiva deltagare. I läroplanen finns olika mål och riktlinjer formulerade. Flera av målen som formuleras i skolan handlar den fostringsroll som skolan ska ha. Skolan skall sträva efter att varje elev ska ”utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter” (Lpo 94, s 8). Den enskilda läraren skall ”tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen och samarbeta med hemmen i elevernas fostran och där vid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete” (lpo94, s40-41).

I Lpo94 formuleras normer och värderingar som elever i skolan förväntas leva upp till. För att skolan ska kunna leva upp till kraven som ställs krävs att man gör ett arbete. Flera formuleringar syftar till att skapa ett socialt klimat där alla elever känner sig inkluderade. Indirekt tolkar vi det som att skolan ska arbeta för att motverka exkludering och för att elever ska lära sig konflikthantering. ”Skolan ska sträva efter att varje elev tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att bistå andra människor” och ”Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas”(lpo94, s35) I lärarens uppdrag ingår även att "klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet” och ”öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem” (s 41).

Det finns lagar om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever som även gäller inom skolans värld. Enligt diskrimineringslagen paragraf 8 har huvudmannen, rektorn en plikt att vidta åtgärder om någon inom skolan får kännedom om att en elev i verksamheten anser sig vara utsatt för trakasserier eller kränkande behandling. Det är viktigt att påpeka att det handlar om att ta elevens subjektiva upplevelse på allvar och agera utifrån den. Skolledning har alltså ett ansvar att få stopp på kränkande behandling. Rektorn har ett ansvar att skapa utrymme och resurser för arbete mot kränkande behandling. Då gäller det att skolan har den kompetens och de verktyg som krävs för att göra detta arbete.

Vi vill med denna genomgång visa att en stor del av skolans uppdrag handlar om att arbeta med det sociala klimatet på skolan. I styrdokumentet finns inga konkreta metoder formulerade, vilket innebär att skolan även har ansvar att hitta rätt metoder och åtgärdsprogram för att hantera de problem som kan uppstå i det sociala klimatet inom skolans verksamhet.

I Lpo 94 finns det även anvisningar om att skolan ska arbeta med estetiska uttrycksformer. ”Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande bild, text form ska vara inslag i skolans verksamhet” (Lpo94 , s39)

3.1.2 Sociokulturellt perspektiv

Samspel och relationer har en avgörande roll för ett gott socialt klimat i skolan (Säljö, 2000). Människor från olika kulturer och med olika bakgrunder kan tänka och tycka olika vilket ibland leder till konflikter på grund av missuppfattningar och/eller misstolkning. Detta sker ofta i skolans värld. Men konflikter uppstår inte bara på grund av olika kulturella skillnader utan också för att barnen ofta inte har de kunskaper och den kognitiva utvecklingen som krävs

för att hantera situationer som uppstår (Bråten, 1998). Därför är det sociokulturella perspektivet viktigt när man undersöker och analyserar konflikter och konflikthantering. Alla våra tankar och idéer som vi har utgår från det sociala samspelet med andra (Säljö, 2000). Olika sociala situationer hanteras utifrån vilka kunskaper och erfarenheter man tillägnat sig. Samtidigt anpassar man sig till vad människor runt omkring tycker och tänker och vad lagen och kulturen tillåter. Det innebär att allt vi gör och situationen det utspelas i påverkar varandra. Och liksom livet är i förändring förändras även människan. Kunskaper är en av alla saker som förändrar oss människor, dessa kan föras över socialt, det vill säga man lär sig av varandra (Säljö, 2000).

Kognitiva processer sker hela tiden och är hos barnet ofärdiga och under utveckling. Vygotskij menar att "Pedagogen kartlägger djupet av barnets närmaste utvecklingszon och lägger upp aktiviteterna på ett sådant sätt att de utförs med gradvis mindre insats från den vuxne och motsvarande större insats för barnet själv" (Bråten 1998, s 24). Vygotskij säger vidare att "barnets psykiska utveckling passerar genom fyra fundamentala stadier: det primitiva, det naiva, det yttre teckens stadium och det internaliserade stadiet." (Bråten, 1998, s55). Genom konstnärliga ämnen kombineras och förnyas relationen mellan dess fyra stadier. Genom mötet skakar man om deras tankestrukturer (Bråten, 1998). Vi vill alltså veta hur pedagoger hanterar konflikterna i skolan och på vilken nivå de brukar lösa dem.

Zonen för den närmaste utvecklingen

Zonen för den närmaste utvecklingen visar vad barnet kan komma att göra självständigt. Skillnaden mellan den befintliga och nästa nivå är att man i den senare är i stånd att lösa uppgifter under vägledning och med vuxens hjälp. "Kognitiv utveckling är inte något som "bara sker" utan påverkas av yttre miljöer i form av både gemensam mänsklig historia, aktuell kulturell verklighet och undervisning. Högre mental utveckling är inte i första hand en konsekvens av neurobiologiskt mognade, utan kan härledas till de erfarenheter som individen gör genom praktiska och sociala aktiviteter i en given miljö"(Bråten, 1998, s134). Den viktigaste drivkraften i barnens kunskapsprocess är den sociala gemenskapen. Kunskap är i sig en social produkt.

Den närmsta utvecklingszonen är det utrymme mellan den nivå barnet redan har nått och den nivån det är på väg mot. I detta utrymme ligger början till en utveckling i form av ännu ofärdiga läroprocesser. Det är mot dessa läroprocesser som en god undervisning bör inriktas (Bråten, 1998). "Utvecklingen av alla högre psykiska funktioner går från en social samspelssituation till intrapsykisk funktion"(Bråten 1998, s34). Därför är skolundervisningen och det sociala samspelet mellan lärare och elever samt emellan elever mycket viktig i barnets kognitiva utveckling och därför är barnen beroende av socialt och pedagogiskt stöd för att kunna utvecklas inifrån (Elkind, 1983). En viktig utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet är att vi utvecklas som lärande och tänkande personer under hela livet. Genom sina kulturella erfarenheter utvecklar människor strategier för att minnas, förstå, resonera, läsa, lösa olika slags problem, att värdera och bedöma situationer, att argumentera och att använda olika verktyg. Lärande ska förstås som något dynamiskt och obeständigt (Säljö, 2000).

3.1.3 Utvecklingspsykologiskt perspektiv

Piaget är en förgrundsgestalt inom utvecklingspsykologin. Han teorier handlar om att se att barns psykologiska utveckling sker i olika stadier. Piaget har blivit kritiserad för sitt stadietänkande som är hårt bundet till olika åldrar, men att barn utvecklas på detta sätt i stort

är det relativt stor enlighet kring. Piaget beskrev sina stadier på följande sätt:

Sensomotoriska perioden (0-2 år) är det första stadiet i barnets intelligensutveckling. I den perioden utvecklar barnet förmågan att konstruera och rekonstruera föremål. Det andra stadiet (2-7 år) kallar Piaget det pre operationella stadiet, här utvecklas symbolfunktionen. Barnet utvecklar en förmåga att koppla symboler till olika föremål. Denna förmåga använder barnet när de tillägnar sig språk.

I Nästa stadie (7-11 år) tillägnar sig barnet skickligheten till konkreta operationer, internaliserade handlingar som gör att barnet nu kan tänka på sådant som det tidigare var tvungna att utföra i en konkret fysisk handling. I det sista stadiet (12-15 år) utvecklar barnen så småningom formella operationer genom att de kan resonera kring sina egna tankar. De får förmågan att tänka realistiskt kring framtiden. I detta stadie utvecklas förmågan att tänka tankar kring fakta som inte stämmer (Elkind, 1983).

3.1.4 Kommunikation

Ordet kommunikation kommer från latinets ”*communicare*”, fritt översatt betyder det att ha något gemensamt” eller ” att dela något med någon (Maltén). Kommunikation har en viktig roll för samspelet mellan människor och är grundläggande när det gäller att överföra budskap mellan dessa. Genom kommunikation påverkar vi andras tankar, åsikter, värderingar, attityder och avsikter. För att överleva fysiskt och socialt krävs kommunikation mellan människor. Det är genom kommunikation som vi blir socialt sedda och uppskattade. Kommunikation används även för att komma nära varandra, upprätta och vidmakthålla relationer (Maltén, 1998).

Kommunikation finns i en kontext.

- 1 En fysisk kontext
- 2 En socialemotionell kontext

Vi kommunicerar på många olika sätt genom kroppsspråket.

Enligt Malten (1998) består endast 7 procent av överföringen av information mellan människor genom ord. 38 procent sker genom hur vi förmedlar informationen, det vill säga, tonläge, klang, tempo och betoning. Kroppsspråket står för 55 procent av budskapet.

Inom det sociokulturella perspektivet ser man att ”kommunikation är länken mellan det inre tänkandet och den yttre interaktionen” (Säljö, 2000 s 68). Kommunikationen är också en utveckling som består av socialisation, föreställningar och samspelsmönster. Samspelsmönster är till viss del kulturellt betingade och skiljer sig från varandra (Säljö, 2000).

3.1.5 Konflikt/ Konflikt hantering

Vad är en konflikt? Frågan är central men det är svårt att hitta en entydig definition av begreppet. Vi har samlat en del olika tankar om begreppet. Tolkningarna av en och samma konflikt är också ofta olika. Vi har olika referensramar vilket gör att vi förhåller oss på olika sätt till konflikter. För att kunna arbeta med hanteringen av konflikter, krävs att man skapar en gemensam utgångspunkt. För att detta ska ske krävs en öppenhet och en självvransakan.

Karin Utas Carlsson (2001) lyfter i *Lära leva samman* fram konflikter som en förutsättning för utveckling. Hon menar att det är vår oförmåga att hantera konflikter konstruktivt som

skapar de negativa känslorna kring konflikter. För att förstå hur konflikthantering går till i dagens skola kan det vara meningsfullt att se hur konflikthantering har sett ut genom historien. Pedagoger har haft olika metoder för att hålla ordning i klassrummet. Fram till att agan förbjöds 1958 såg man aga som en viktig och fungerande uppfostringsmetod. Bestraffningsmetoderna var noga utformade i statliga regelverk. I hemmen var aga av barn tillåten att utöva fram till 1978. Detta kan man tänka sig gjorde att alla inte såg de negativa konsekvenserna av fysisk bestraffning. Konfliktsituationer löstes med maktutövning och våld från lärare. Konflikthanteringsstrategierna genomsyrades av brist på empati och en total respektlöshet inför elevers integritet (Ellmin, 2008).

Konflikthantering

Enligt Maltén (1998) finns det olika metoder som man använder för att hantera en konfliktsituation: defensiva strategier (förnekelse av problematiken), makt-och tvångsstrategier och samverkansstrategier. Enligt Olweus (1991) finns det konflikter på olika nivåer. Åtgärdsprogram är en metod som är användbar för att till exempel motverka mobbing i skolan (Olweus, 1991).

Konflikter finns på många olika nivåer (Maltén, 1998). Han har gjort en uppdelning mellan olika typer av konflikter för att visa komplexiteten. Han har valt att dela upp konflikter på individnivå, gruppnivå och organisationsnivå.

1-Konflikter på individnivå

På individens nivå orsakas konflikter av oförenligheter inom en och samma individ. Konflikten upplevs som en kamp mellan olika viljor inom samma person.

2-Konflikter på gruppnivå

Konflikter på gruppnivå sker mellan människor. Detta beror på att det inte finns överrensstämmelse mellan olika roller, t.ex. lärare och elever. Konflikt på gruppnivå kan även handla om identitetsfrågor och situationer där lojalitet och solidaritet ställs mot varandra (Maltén, 1998).

3-Konflikter på organisationsnivå

På organisationsnivå skapas konflikter av att samhällets eller organisationens idéer och mål inte står i överenskommelse med verkligheten. Det förekommer alltså en oförenlighet mellan ide och verklighet (Maltén, 1998). Denna typ av konflikter kan man tydligt se på många skolor. Ett exempel är; För att skolan verkligen ska uppnå målen som formuleras i styrdokumentet krävs en personaltät skola. Istället minskar personaltätheten inom skolan. Detta skapar en uppenbar konflikt.

Tanken med Malténs åtgärdsprogram är att man ska arbeta med klassens gruppklimat och öppenhet samt med de upplevelser och känslor som eleverna har kring samspelet i klassrummet(1998).

Konflikthantering i skolan genom historien

Roger Ellmin (2008) har gjort en historisk jämförelse av hur man har sett på konflikter i skolan genom att studera de fyra läroplanerna. I den första läroplanen Lgr 62 finns inte begreppet konflikt med, däremot används fostringsbegreppet frekvent. Det är tydligt att skolan skall fungera som en plats för fostran vilket ofta nämns i dokumentet. Flera formuleringar känner man igen i Lpo94. Redan i Lgr 62 lyfter man fram att skolans uppgift är

att fostra demokratiska medborgare, kritiskt tänkande och självständiga individer. I Lgr 69 finns begreppet nämnt, dock ganska sparsamt. Däremot står det en del om störningar, problem och missförhållanden. I denna läroplan tänker man att konfliktlösning ska ske i samtal. Man tänker även att omröstning är en metod för att lösa en konflikt. Lgr 80 tar sig an konfliktbegreppet på ett mer konkret sätt än de tidigare läroplanerna. Här uttrycks att konflikter skall lyftas fram i ljuset. Läraren förväntas avsätta tid åt att arbeta förebyggande med konflikter. Genom att avsätta tid till reflektion av moraliska problemställningar och normkonflikter tänker man sig att man fördjupar kunskaperna. I Lgr80 ser man konflikthantering som en naturlig del av skolans verksamhet, något som det bör avsättas tid för (Ellmin, 2008).

3.1.6 Åtgärdsprogram/ Olweus antimobbingsprogram

Åtgärdsprogrammets huvudpunkt i dessa fall är att minska eller helt förhindra existerande mobbningsproblem i och utanför skolan och att förebygga att nya problem uppstår. Det finns åtgärdsprogram på tre nivåer; skolnivå, klassnivå och individnivå (Olweus, 1991, 49-50). Nedan redogörs för dessa nivåer:

Åtgärdsprogram på skolnivå

På skolnivå ska skolan planera sitt program genom att först undersöka hur situationen ser ut på skolan genom t.ex. ett frågeformulär. Utöver faktainsamling kan man anordna studiedagar om mobbing, skapa ett bättre rastvaktsystem och se till att lärare och elever får det stöd som de behöver för att ingripa i situationer där det förekommer mobbing. Det ska alltså finnas rutiner för hur personalen på skolan arbetar i mobbingssituationer. Det är viktigt att alla känner till rutinerna och reglerna på skolan. Det är också viktigt att elevernas vårdnadshavare är delaktiga i arbetet. Föräldramöten och eventuellt studiecirkel kan vara forum för att skapa engagemang.

På klassnivå

Det är viktigt att det finns klassregler mot mobbing och att klassen har kontinuerliga klassråd. Reglerna bör vara tydliga och konsekventa. Det spelar stor roll att hela skolan använder sig av enhetliga rutiner. Rollspel och litteratur om mobbing är oerhört viktiga verktyg som fördjupar förståelsen och förändrar inifrån. Genom att träna barnen på att samarbeta, diskutera gemensamt i grupper, ha gemensamma aktiviteter och klassmöten med föräldrar närvarande samt enskilda samtal med föräldrarna kan man förebygga uppkomsten av mobbing.

På individnivå

Det är grundläggande att läraren vid minsta misstanke handlar. Vid svåra fall skall lärare ha allvarliga samtal med mobbare och mobbingoffer och även samtal med föräldrarna till inblandade elever. Det är viktigt att lärare och föräldrar hittar gemensamma strategier för att motverka mobbing. Att föräldrarna känner till vad som sker i skolan är en förutsättning för ett bra samarbete.

I fall där åtgärdsprogrammen inte fungerar eller att man misstänker att mobbarens beteende inte kan förändras eller att mobboffret inte kan integreras i klassen kan man ta till omplacering. I första hand är det mobbaren som skall omplaceras. Ingen skuld får läggas på offret eftersom det kan ses som ett rättfärdigande av utfrysningen

Mobbning

Ordet mobbning kommer från det latinska ordet "mobile vulgus" och betyder "den lättroliga, opålitliga hopen". På engelska blir detta "mob" och för vardagsbruk "mobbing" vilket sedan har skapat det svenska begreppet "mobbning".

"Mobbning föreligger när en individ eller flera individer gång på gång och över tid utsätts för kränkande behandling från andra individer som samverkar kring handlingen" (Malten.1998, s. 163). Olweus definierar mobbning på följande sätt, " En person är mobbad när han eller hon upprepade gånger och under viss tid blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer" (Olweus, 1991, s4).

3.1.7 Dramapedagogik

Många dramapedagoger använder drama som en metod för att arbeta med konflikthantering i skolan. Dramapedagogiska metoder används även inom flera olika konflikthanteringsprogram. Forskarna Maltén (1998) och Olweus (1999) lyfter fram rollspel och forumspel som metoder för att synliggöra och arbeta med konflikter.

Drama kan vara ett betydelsefullt medel i undervisningen. Eleverna får möjlighet att träna prata, kommunicera och bete sig på olika sätt, allt utifrån en roll som sedan kan integreras i personligheten. Man lär sig att samspela och samarbeta, men allt kräver förstås träning som vilket ämne som helst. I rollspel och samtal kan man förändra attityder och därigenom göra eleverna medvetna om sina och andras värderingar vilket ger ett ökat självförtroende och gör att eleven slutar känna vanmakt. Eleven får själv verktygen för att börja kommunicera i t ex konfliktsammanhang och påverka sin och den andres situation och känslor.

Därför är det så viktigt att det är den aktiva, skapande och ansvarstagande undervisningen som får ta plats i skolan eftersom den är en förutsättning för både inläring och utveckling. Eftersom det redan finns skapande verksamhet i skolan kan man ta till vara den och utveckla den. Det kan t ex vara ämnen som bild, musik, slöjd och drama. Utöver det kan man även bli mer kreativ i ämnen som svenska, matematik och andra mer teoretiskt lagda ämnen så att de också blir mer aktiva och skapande.

Samtidigt som det är roligt är det också en metod att fostra eleverna och lösa konflikter. Ju mer man agerar och lever ut rollen och ju mer man tränar på sin roll och sin dialog desto större kunskap får man. Samtidigt integreras kunskapen i kroppsmindet. Alla sinnen öppnas och eftersom man går in i en ny roll som man inte är van vid får man ny förståelse för hur saker hänger samman. Läger man utöver dessa rollspel till diskussion efteråt stärker man elevernas självinsikt ännu mera (Erberth & Rasmussen, 1996).

Samtalet är en viktig del av metoden och skall finnas med som en röd tråd i hela undervisningen. Elever lär sig bäst om de själva får ta initiativet och komma på egna lösningar (Erberth & Rasmussen, 1996).

Sternudd (2000) har skrivit en avhandling, *Dramapedagogik som demokratisk fostran*. Hon menar att dramapedagogikens verksamhet karaktäriseras av komplexitet. Ämnet har kopplingar till flera olika traditioner bland annat, humanismen, samhällsvetenskapen, pedagogiken, sociologin och teatern.

Sternudd, (2000) använder Lepps definition av dramapedagogik, "ett pedagogiskt ledarskap, en grupp i samspel, en fiktiv skapande handling och skapande mål... med en helhetssyn på

individens och med fokus på integrering av känsla – tanke – handling i en utvecklande process” (s 33).

Sternudd (2000) beskriver fyra olika inriktningar som hon menar finns inom dramapedagogiken, konstpedagogisk, personlighetsutvecklande, kritiskt frigörande och det holistiska perspektivet. Oavsett vilket perspektiv man arbetar utifrån menar hon att dramapedagogikens huvudsyfte är att ”utforska verkligheten i relation till individens agerande i olika sammanhang” (s47).

- **Konstpedagogiskt perspektiv.** Inom detta perspektiv ser Sternudd två mål, dels att utveckla individens sociala förmågor och dels gemensamt skapa en föreställning. Arbetsprocessens form bygger på att alla insatser är viktiga.
- **Personlighetsutvecklande perspektiv.** Här ligger fokus på att undersöka och analysera deltagarnas självupplevda vardagssituationer. Man tittar på mönster i mänskliga relationer och analyserar hur man kan utveckla kommunikationsförmågan. Målen inom detta perspektiv är att öka individens medvetenhet om sina egna resurser och att fördjupa förståelsen för mänskliga relationer. Sternudd (2000) menar att detta är kunskaper som är grundläggande för att kunna delta aktivt i ett demokratiskt samhälle. Hon sammanfattar dramapedagogikens möjligheter utifrån detta synsätt”, individer utvecklar ett rationellt tänkande som tränar förmågan att fatta beslut i komplicerade mänskliga situationer” (s 110) hon anser också att det finns potential att ”erövrar redskap för att förstå sig själv i relation till andra samt att förstå samband mellan olika dynamiska processer som sker på individ-, grupp- och samhällsnivå”(s 111). Inom detta perspektiv arbetar man mycket med olika former av rollspel. Gruppens dynamiska process är en viktig del arbetet.

Inom konflikthantering lyfter man fram liknade mål och ambitioner. Även om inte Sternudd konkret skriver om konflikthantering kan man se att det personlighetsutvecklande perspektivet inom dramapedagogiken på många sätt är en metod för att synliggöra och hantera konflikter.

- **Kritiskt frigörande perspektiv.** Här utgår man från uppbyggda situationer med ett innehåll som är förankrat i deltagarnas egna liv. Forumteater och forumspel är arbetsmetoder som finns inom detta perspektiv. Inom detta perspektiv ser Sternudd(2000) att det finns en potential för individen att ”erövrar redskap för att i ord och handling undersöka maktrelationer i samhället” (s 112). I dramatiseringarna lyfter hon fram möjligheten att synliggöra maktrelationer i konkreta situationer.
- **Holistiskt perspektiv.** Om man som dramapedagog arbetar utifrån detta perspektiv då ser man att viktig kunskap skapas då individen får en känslomässig upplevelse samtidigt som han eller hon ges verktyg att bearbeta upplevelsorna kognitivt. Det holistiska perspektivet ser att själva arbetsprocessen är en del av den demokratiska fostran.

Inom dramapedagogiken är den engelska pedagogen Dorothy Heathcote en viktig person. Enligt Wagner (1993) vill hon helst inte definiera sin verksamhet. Hon ser det som att hon medvetet utnyttjar dramats olika beståndsdelar för att skapa sammanhang för lärande. Hennes metod handlar om att fånga upp den kunskap som barn har men som de inte är medvetna om att de har. Detta kallar hon att, ”bygga upp en inre rymd hos eleven” (s18)

3.1.8 Värderingsövningar/rollspel

Rollspel är en praktisk modell för konflikthantering och ett konstruktivt sätt att få insikt i konflikters orsaker och hantering. Målet med rollspel är att deltagarna skall komma till insikt om konfliktens orsaker och därmed finna vägar ut ur den (Maltén, 1998). Forumspel är en form av strukturerat rollspel. Erberth och Rasmussen (1996) menar att syftet med att arbeta med rollspel är att skapa möjligheter till att utforska livet. De lyfter bland annat fram, konflikthantering och värderingsarbete som användningsområden för rollspel. Effekterna av att konkret vara delaktig i ett rollspel kring ex en konfliktsituation gör att kunskaperna förankras djupare än vid en mer abstrakt lektion om ämnet. ”Genom att gå in i handlingen med alla sinnen öppna och tvingas ta ställning och handla kan man få förståelse för hur saker och ting hänger samman och bli medveten om sina egna och andra människors attityder och värderingar” (s 122). Att syssla med spontana rollekar kan vara ett sätt att bearbeta olika upplevelser. Hägglund och Fredin (2001) ser att barnens fria rollekar kan vara en inspirationskälla vid utformade av rollspel. Vid rollspel är det viktigare att det är en tydlig frågeställning än att spelet har en tydlig dramaturgisk struktur.

Värderingsövningar

De flesta värderingsövningarna går ut på att man med sin kropp rent fysiskt ska ta ställning till olika frågor. Tanken är att ställningstagandet på detta sätt blir mer förankrat.

Syftet och målet med övningarna är att öka självförtroendet hos individer och skapa en bättre gruppgemenskap. Genom att arbeta med värderingsövningar får man som individ syn på sina åsikter. Förhoppningsvis blir glappet mellan åsikter och handlingar mindre (Byréus, 2001) ”med värderingsövningar får var och en påbörja den mödosamma men också tillfredställande vandrigen mot medvetenhet om sina egna tankar och känslor” (s 39). Hon menar vidare att övningarna motverka en självbild av att vara offer och istället se att man har möjligheter att ta kommando över sitt liv.

Exempel på övningar följer nedan:

Fyra hörnsövningen

Övningen börjar med att pedagogen ställer en fråga till gruppen, t.ex. vad tycker du bäst om i skolan? Varje hörn i rummet representerar ett svarsalternativ. Pedagogen pekar på de olika hörnen och säger vilken åsikt det representerar.

T.ex.

- 1 Lektioner
- 2 Maten
- 3 Kompisarna
- 4 Öppet hörn

Eleverna uppmuntras att göra egna val. När de ställt sig i det hörn de valt får de möjlighet att diskutera med de andra som gjort samma val. De olika hörnen får sedan möjlighet att presentera sig inför de andra (Byréus, 2001).

Stå på linje

Övningen börjar med att ledaren ställer en fråga till klassen, till exempel: Hur bra eller dålig är skolan på att hantera mobbning? Eleverna uppmanas sedan genom att ställa sig på en linje ta ställning till frågan. I ena ändan av linjen finns ställningstagandet, (skolan är riktigt bra)

andra ändan finns det motsatta ställningstagande (skolan är riktigt dålig på att hantera mobbning)

3.1.9 Forumteater/ Forumspel

Det är en skillnad mellan forumteater och forumspel. Detta klargörs nedan.

Forumteater

Augusto Boal var en förgrundsgestalt inom den politiska teatern i Brasilien. Under åren 1957-71 arbetade han som konstnärlig ledare på en teater i Sao Paolo. På 1960 talet utformade Boal det som kom att kallas för "den frigörande teatern" Denna teaterform växte fram som en reaktion på det samhällsklimat som genomsyrade flera sydamerikanska länder under 60- och 70-talet. I många länder var det militärdiktaturer som styrde.

Boals teatergrupp reste runt på landsbygden och gjorde föreställningar som byggde på folkets egna berättelser. Föreställningarna var upplagda efter en specifik form, skådespelarna gestaltade en intrig med ett krisartat slut. Tanken var att personer ur publiken skulle komma med idéer om hur skådespelarna på scenen skulle lösa den fiktiva konflikten som gestaltades. Vid ett tillfälle var det en person ur publiken som inte nöjde sig med att låta skådespelarna lösa situationen. Han ville agera själv. Situationen brukar räknas som en startpunkt för Boals tankar kring forumteater

Boal såg kraften i att låta den annars passiva åskådaren ta en aktiv roll. Han såg att detta fick ett genomslag och skapade förutsättningar för att kunna arbeta politiskt mot att förändra en utsatt position. Boal utformade två principer som menade skulle vara grundläggande i arbete med forumteater, "För det första! Att omvandla åskådaren från passiv varelse, mottagare, och behållare till huvudrollsinnehavare i den dramatiska handlingen, till subjekt och nydanare" och "För det andra Att inte bara reflektera över det förflutna utan förbereda sig för framtiden" (Boal, 1981 s13).

Forumspel

Katin Byréus är dramapedagog med lärarbakgrund. Hon har en bakgrund inom sociodrama. Sociodrama är en metod där man arbetar med olika teman utifrån diskussioner och rollspel. Målet är att öka självkänslan hos deltagarna och att skapa en medvetenhet kring sin egen roll i samhället samt den egna förmågan att göra skillnad. Byréus var intresserad av att utveckla den metod hon arbetade med och hon såg att det fanns fördelar med att vidga ramarna som finns i sociodrama. Hon upptäckte att deltagarnas entusiasm och vilja att lösa de problem som gestaltades kunde användas på ett mer konkret sätt. På ett liknande sätt som Boal såg publikens kraft upptäckte Byréus effekterna av att låta "publiken" komma upp på scen och hjälpa till att lösa konflikten. "Möjligheten att hoppa in i spelet och söka nya lösningar ger unga människor redskap att uttrycka sin tilltro till rättvisa och förändring" (Byréus 2001 s11).

Byréus (2001) har utgått från forumteatern när hon har utformat forumspel. Forumspel är mer anpassat till svenska förhållanden och behandlar mer konflikter och generella orättvisor än politiskt förtryck. Hon menar också att själva ordet teater i forumteater riskerar att skapa onödiga krav på prestation från deltagarna. Hon ser att arbetet med forumspel kan ge unga människor verktyg att bryta invanda och destruktiva mönster. Vidare menar hon att arbete med forumspel kan skapa en inre styrka hos individen som gör att man kan stå upp för sig

själv och att man kan göra motstånd mot orättvisor. Byréus menar också att det är en metod för att träna medkänsla och empati (2001).

Strukturen för forumspel

Grundförutsättningen är att man väljer ett tema med en tydlig konflikt. Konflikten ska på något sätt vara relevant för gruppen. Scenen som spelas upp ska innehålla någon som försöker lösa problemet men som hela tiden misslyckas. Den slutar i misär och är ungefär 5-10 minuter lång (Byréus 2001). Det som spelas upp är inte en inrepeterad pjäs utan innehåller till stor del improvisation. Det handlar inte om att göra duktiga skådespelarprestationer utan om att försöka på ett tydligt sätt gestalta en problematik.

1. Deltagarna spelar upp små scener som bygger på situationer som de tycker känns angelägna. Scenen slutar i en tydlig konflikt.
2. Publiken som ser scenen uppmanas att bryta spelet genom att ropa stopp!
3. Någon i publiken byter plats med den mest utsatta personen och prova att agera på ett nytt sätt.

Pedagogens roll

Det är viktigt att pedagogen skapar en tillåtande stämning som präglas av lust och frivillighet. Forumspel ska inte handla om att prestera. Deltagarna ska inte riskera att bli bedömda. Det är en balansgång för pedagogen att skapa en lustfylld atmosfär samtidigt som arbetet ska vara på fullaste allvar (Byréus 2001). Det är viktigt att man som ledare för ett forumspel är väl insatt i modellen och att man är trygg med sina egna värderingar inom ämnet som behandlas.

Under ett forumspel är det viktigt att det finns en tydlig guide. Ofta kan den vuxna pedagogen ta den rollen. Guiderollen kallar Byréus för jokern. Jokerns uppgift är att berätta förutsättningarna för publiken. Jokern informerar när publiken får bryta spelet och försöka hitta nya lösningar på dilemman.

Tankar om forumspel

Carlsson (2001) är fil.dr. i pedagogik och arbetar med undervisning i konflikthantering. Hon lyfter fram forumspel som en metod för att arbeta med konfliktlösning i sin bok, *Lära leva samman, Undervisning i konflikthantering. Teori och praktik*. Hon beskriver hur hon observerat arbete med forumspel i olika skolklasser. Hon ser fördelen med att deltagarna i forumspel ofta spelar upp diktade karaktärer. Hon menar att tryggheten i gruppen och en ärlig respekt för varandra är förutsättningar för att forumspel ska fungera för att lösa upp konfliktsituationer. Carlsson ser att det är viktigt att parallellt med att arbeta med forumspel även jobba med andra övningar för att hantera t.ex. vredesimpulser. Elever behöver också träna på att aktivt lyssna och på att uttrycka ett personligt ställningstagande i en konfliktsituation. Fördelen med forumspel som hon ser det, är att barnen konkret får möjlighet att träna olika tillvägagångssätt att hantera en konfliktsituation. Hon ser också fördelen med att dramatiseringar i sig kan skapa en positiv och lustfylld stämning i klassrummet. Carlsson resonerar kring svårigheten kring att ta upp konflikter där det finns en tydlig offerroll och en tydlig förövarroll, ex i en mobbningsituation. Hennes ståndpunkt är att det är viktigt att separera beteende och individ. Åtgärder ska sättas in för att förändra beteenden. Hon ser att det är viktigt att både offer och förövares behov tillgodoses. Forumspel ser hon som en metod

där detta sker. (Carlsson, 2001.) I skolan ska man ta ” hänsyn till elever olika förutsättningar och behov” (Lpo94, s 36). Detta gäller även i arbetet med drama. Drama och dramatiseringar passar inte alla elever. Alla elever i skolan ska ges möjlighet att uttrycka sina tankar och funderingar” Undervisningen ska anpassas till individerna och ta hänsyn till att det finns olika sätt att uppnå målen. Visa elever uttrycker sig bättre i en text eller verbalt än genom drama. Den undervisning som finns inom skolan ska baseras på elevers olika behov. Det är också viktigt ha ett kritiskt förhållningssätt till vilka krafter och ideologier som ligger bakom användandet av drama i dagens skola. Genom historien har drama används för att forma människor på olika sätt. I det antika Grekland använde man drama för att skapa goda soldater Inom den katolska kyrkan användes också en form av drama för att bilda folket (Erberth & Rasmusson, 1996).

4. METOD

Begreppet metod kommer från grekiska ordet *méthodos* som kommer av ordet *meta* som betyder efter och *hodos* som betyder väg, det vill säga längs en väg. En metod innebär alltså stegen utför i en process, alltså hur man går tillväga/ vilket tillvägagångssätt man använder. Det finns olika tillvägagångssätt när man sammanställer studier inom utbildningsvetenskapen.

Den kvalitativa metoden kan till exempel bestå av deltagande, observation eller djupintervju. I denna metod finns element av empati och förståelse inblandat. Därför är det viktigt att man i dessa forskningsstudier noggrant redovisar hur man går tillväga (Hartman 1998). Kvantitativ forskning däremot är i princip kunskaper och information som går att mäta. Vi kommer att undersöka ”Hur kan man arbeta med konflikthantering för att förbättra det sociala klimatet i skolans tidigare åldrar” genom att använda oss av båda metoderna.

4.1 Utgångspunkt

Vårt mål är att undersöka lärares förhållningssätt till konflikthantering. I vår undersökning har vi som ambition att sätta fokus på och möjligtvis finna svar på frågorna som vi har formulerat i vårt syfte. Vi har valt att göra både en kvalitativ studie och en kvantitativ studie.

4.1.1 Enkät

Enkät är en kvantitativ metod. Den kännetecknas av att den är formaliserad och strukturerad. I den kvantitativa metoden ställs krav på att forskare har förkunskap i ämnet som ska studeras. Metoden involverar mätningar. Resultatet av mätningen presenteras som ett siffervärde. Den kvantitativa metoden har sin bakgrund inom de naturvetenskapliga disciplinerna. Ambitionen är att genom att samla mycket fakta kunna hitta generella mönster (Stukát, 2005) Enkäten som används i studien bifogas i bilaga B.

4.1.2 Intervjuer

Intervjuer är en form av kvalitativ forskningsmetod. Vi anser att denna metod ger störst validitet i den slutliga diskussionen då vi ville närma oss komplexa värderingsfrågor. En kvalitativ metod kan skapa en djupare och mer komplex förståelse för ämnet som studeras. Tillvägagångssättet är inte formaliserat på samma sätt som i en kvantitativ studie (Holme & Solvang, 1997). Intervju är en metod för att skapa engagemang och kunskapsutveckling. I vårt arbete är det centralt att använda intervjun. Den kvalitativa forskningsprocessen bygger på förståelse och uppfattningar man har en om företeelse. Detta baseras på forskarens

erfarenheter, utbildningar eller annat vetenskapligt arbete (Holme, Solvang, 1997). Under intervjun är syftet att komma fram till gemensamma betydelser och meningar. När vi intervjuade strävade vi efter att förstå vad respondenten verkligen ville säga (Trost, 1993).

Vi har valt att göra ostrukturerade intervjuer eftersom vi har varit intresserade av att fånga personliga tankar och inställningar. Vi ansåg också att ostrukturerade intervjuer passade bra för det ämne som vi valt att fördjupa oss i. I formen för ostrukturerade intervjuer ställs inte frågorna efter en strikt mall utan intervjuaren formulerar frågorna på ett sätt så att den intervjuade lättast förstår dem (Stukát, 2005). Denna form av intervju har passat vårt arbete bra. Vi valde att jobba med följdfrågor för att låta den intervjuade fördjupa och utveckla sina tankar i ämnet. Själva samspelet mellan intervjuaren och respondenten är en viktig aspekt som är bra att utnyttja i intervjusituationen (Stukát, 2005). Intervjuformuläret bifogas i bilaga A. I intervjusituationen ville vi skapa ett varmt klimat där respondenten kände tillit. Innan intervjun fick pedagogerna ta del av de övergripande frågorna som intervjun grundar sig på. Vi har skickat frågorna via e-post till lärarna och uppmanat dem att reflektera kring dem innan intervjutillfället. Vi har valt att använda bandspelare som ett verktyg för att fånga upp det som sägs. I intervjusituationen har vi valt att ha olika roller, en av oss ställer frågorna till respondenten och den andra sköter tekniken och gör anteckningar samt kommer med följdfrågor.

4.1.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

Enligt Stukát (2005) är begreppet reliabilitet ett mått på studiens tillförlitlighet. Han menar att tillförlitligheten är osäker när det handlar om kvalitativa studier. I vårt fall var vi angelägna att öka noggrannheten genom att låta våra respondenter ta del av våra intervjufrågor i förväg. Vi ville utforma våra frågor på ett tydligt sätt och på så viss ta bort möjligheter till feltolkningar. De metoder som finns för att studera det ämne som vi valt att arbeta med är svåra att göra 100 % tillförlitliga. En anledning till svårigheten är att det finns en relativt begränsad tidigare forskning i ämnet. Därför kan validiteten i studien vara svår. Validitet som Stukát beskriver är ett mått på om man mäter det man avser att mäta. I vårt fall handlar studien om att ta reda på vad pedagoger har för verktyg och metoder för att arbeta med det sociala klimatet på skolan. När det gäller generaliserbarheten är det svårt att dra generella slutsatser utifrån våra resultat på grund av att studien är så begränsad i omfång.

4.1.4 Urval

Vi intervjuade tre pedagoger som alla är verksamma i skolan. Respondenterna är pedagoger som vi känner från våra praktikperioder. Lärare **A** har jobbat i 15 år och arbetar nu som klasslärare för en klass i årskurs k 4. I klassen går 19 elever. Lärare **A** är utbildad grundskolelärare lärare **B** har jobbat i 12 år och arbetar nu som klasslärare i årskurs fem. I klassen går det 23 elever. Lärare **B** är också utbildad grundskolelärare. Lärare **C** Har arbetat i 15 år. Han har läst dramapedagogik och även konflikthanteringskurser på universitetskurser. I grunden är han barnskötare och friskvårdspedagog. Han arbetar med frivillig verksamhet i drama på en kulturskola. Han arbetar även med ämnet livskunskap i 4 olika skolklasser. Ett kriterium när vi valde respondenter för intervjuerna var att pedagogerna skulle vara utbildade. Urvalet till enkäten gjordes genom att använda eleverna i klasslärarnas klasser då vi var intresserade av att se hur elever i årskurs fyra och fem tänkte kring sitt eget sociala klimat. Vi

har inte tagit hänsyn till kön eller etnicitet då vi menar att det inte varit intressant för vår studie.

4.1.5 Förberedelser och genomförande

I våra förberedelser började vi med att söka efter lärare som skulle kunna vara intresserade av att delta i våra intervjuer. Genom att använda våra kontakter hittade vi pedagoger som skulle passa vår studie. Vi var angelägna om att hitta pedagoger som var intresserade av ämnet vi arbetar med. Vi valde att avsätta ungefär en timma för varje intervju. Enkätfrågorna skickade vi med mail till pedagogerna, för att de skulle få möjlighet att se frågorna innan de lämnade ut dem till sina elever. Med hjälp av vår handledare formulerade vi frågorna så att de skulle vara lättbegripliga.

Intervjuer

Under intervjuerna med lärarna ställde en av oss intervjufrågorna till läraren och den andra av oss antecknade lärarens svar. Vi avsatte 45-60 minuter till varje intervju person. Två av intervjuerna gjordes på ett arbetsrum där vi satt alla tre och de två andra intervjuerna gjordes på en kafeteria. Vi hade bandspelare med oss och spelade in allt som sades. Det är en fördel med bandspelare eftersom man slipper stressen att riskera missa någon viktig information. Under intervjun dök det även upp andra frågor som vi inte hade tänkt på innan. Fördelen med bandspelare är också att man inte behöver göra massa anteckningar utan kan koncentrera sig på frågorna och svaren.

Enkätundersökning

Vi valde att använda enkät delvis av praktiska skäl. Vi har varit tvungna att anpassa oss efter lärarens tidscheman och vår egen tid har också varit begränsad. Vi var också intresserade av att undersöka hur hela klassen svarar på våra frågor. Vår enkät innehöll femton frågor med olika svarsalternativ som eleverna skulle kryssa i. Vi har försökt att formulera frågorna på ett enkelt sätt så att vi minimerar risken för missförstånd. Genom elevenkäterna hoppas vi få ett resultat som indikerar vilka lärare som har elevförankrade konflikthanteringsmetoder.

Tillsammans med lärarna kom vi överens om att skicka frågorna via e-post. Läraren skötte själva utdelandet och insamlandet av enkäten.

4.1.6 Etiska överväganden

Vi har avidentifierat deltagarna i intervjuerna och de som svarat på vår enkät. Innan intervjuerna fick våra respondenter information om syftet med dem. I intervjusituationen hade de möjlighet att bryta när de ville. De kunde också be om paus om de ville. Genom att vi i ett tidigare skede skickat intervjufrågorna till dem hade de möjligheter att ställa frågor om de var frågor de inte förstod. Deltagarna i enkäten blev informerade om att deltagande var frivilligt och att svaren skulle förbli anonyma.

4.1.7 Metoddiskussion

Studien baseras till största del på tre stycken intervjuer. Urvalet gör att det är svårt att dra några övergripande eller generaliserande slutsatser. I en intervjusituation finns det flera olika begränsande moment. Intervjuaren kan till viss del styra innehållet i intervjun. Det som kommer fram riskerar att bli det som intervjuaren vill få fram. De ytter omständigheterna kring intervjuerna är också faktorer som kan påverka innehållet. Två av intervjuerna gjordes på de skolorna som lärarna arbetade på. Eventuellt skapar detta en lojalitet som påverkar deras sätt att formulera sig kritiskt gentemot skolan. Den andra intervjun gjordes på ett café.

Under intervjuerna gjordes i ett begränsat tidsutrymme. Tidsaspekten är faktor som påverkar respondenterna. Enkäten som gjordes har också begränsningar. Svartalternativen tvingar eleverna att ta ställning till frågor på ett sätt som de kanske inte motsvarar vad de känner. Resultaten av enkäten blir därför svårt att tolka.

5. Resultat

Resultaten presenteras i två delar, först intervjustudien och sedan enkätstudien. Vi har valt att samla intervjusvaren efter de frågeställningar som är centrala för uppsatsen:

- Hur påverkar pedagogens kompetens arbetet med konflikter?
- Vilka konflikthanteringsmetoder är användbara för lärare inom skolan?
- På vilket sätt bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

5.1 Intervjuerna

Presentationen av resultatet kommer att innehålla en sammanfattning av intervjuerna med de tre lärarna. Hela intervjun kan hittas i bilaga C

Hur påverkar pedagogens kompetens arbetet med konflikter?

De lärarna som blivit intervjuade säger sig alla jobbar med värdegrunden som beskrivs i läroplanen. De ser att det är viktigt att alla elever känner sig trygga i skolan och att varje elev i skolan upplever att de blir rättvist behandlade. De tänker olika kring hur de jobbar med konflikter i sina klasser. Kunskapsmängden de har i ämnet påverkar hur de tänker kring begreppet.

Lärare A menar att konflikt innebär ”missförstånd, bråk, oro”, och att det är något som händer mellan två eller fler personer. Grunden till konflikten enligt honom är feltolkningar. Det kan också handla om att relationen inte fungerar mellan två eller fler. Det vanligaste enligt honom är att någon blir upprörd och då tar till någon form av våld, verbalt eller fysiskt.

Lärare B anser att en konflikt innebär att ”två eller flera personer inte kommer överens med varandra vilket leder till att någon blir ledsen och känner sig illa behandlad”.

Lärare C tycker inte man behöver vara rädd för ordet konflikt. Han ser det som att en konflikt kan skapa möjligheter för utveckling. Ofta kan en konflikt vara berikande för ett möte mellan två personer. När han fördjupar sina tankar om konfliktbegreppet uttrycker han sig så här: ”Alla har olika omvärldsuppfattningar. Alla tolkar utifrån vad de varit med om i sina liv, sina erfarenheter. Tolkningarna är som ett filter. I det här i filtret det kan uppstå konflikter. Det är i våra tolkningar av omvärlden som det kan uppstå konflikter”.

Lärare C menar att det finns olika sorters konflikter. I en värdekonflikt har de olika parterna olika värdegrunder som botten i att alla har olika erfarenheter. I stället för att försöka lösa denna konflikt kan man genom att lyssna och visa respekt berika varandra. ”Inte lösa utan hantera”.

Vi ser alltså att den lärare som har studerat konflikthantering och som har en bakgrund inom drama beskriver komplexiteten i vad en konflikt kan vara. De olika respondenternas

kunskaper speglas i hur de uttrycker sig kring begreppet. Deras olika uppfattningar gör att de reagerar på olika saker.

Vilka konflikthanteringsmetoder är användbara för lärare i skolan?

Metoderna som används av respondenterna skiljer sig åt. De uppfattar konflikter på olika sätt och agerar följaktligen på olika situationer. Gemensamt för dem är att de alla har utarbetat metoder för att hantera situationerna. **Lärare A** tänker att han försöker agera snabbt när han uppfattar att det är en snabb konflikt. Han ser det som att han dämpar konflikten för att sedan försöka gå vidare. Ibland när det blir konflikter i klassen väntar han på att eleverna ska lösa konflikten. Han försöker uttrycka sig utan att ta ställning för någon.

”Mitt sätt att arbeta med konflikter just nu är framåtriktat och då ligger tyngden inte så mycket på vad som hänt utan på hur vi ska gå vidare och hur vi ska göra så att lösningarna fungerar mellan eleverna i klassen”

Lärare B försöker prata med dem för att de ska lugna ner sig. Hon försöker stoppa gräl med en gång och tar reda på orsaken till konflikten och lyssnar på vad eleverna vill säga. Hennes ambition är att träna elevers empatiska förmåga. När det blir konflikt i klassen tar hon itu med det direkt inför hela klassen utan att peka ut någon. Hon berättar om ett exempel för att förklara sina strategier. Hon berättar hur hon reagerat på att eleverna använder svordomar och fula ord. En dag sa hon till dem att de skulle skriva alla svordomar och fula ord de kunde på ett papper men de behövde inte skriva sina namn på dem. Sedan samlade hon in lapparna och gjorde klart för eleverna att om hon hörde något av dessa ord i klassrummet så skulle hon läsa upp lapparna på nästkommande föräldramöte.

Lärare C menar att det inte alltid är viktigt att lösa en konflikt. Själva hanteringen handlar om att träna sig på att lyssna. I själva lyssnandet är det viktigt att inte vara färgad av sin egen åsikt. Man måste träna sig i att lyssna med en neutral blick eller ett neutralt öra.

”Om man verkligen försöker förstå vad den andra parten vill säga ökar man förutsättningar till att komma till ett samförstånd”.

I detta tränar man sig i att visa empati. Han menar att det är en förutsättning för att kunna leva tillsammans i ett socialt sammanhang. För honom är det viktigt att skapa ett klimat där alla åsikter har rätt att finnas. Man ska skapa ett spektrum av olikheter och olika erfarenheter. Detta skapar den energi som kännetecknar en dynamisk grupp. **Lärare C** förklarar sina tankar med ett exempel: Tre personer möts kring ett bord. På bordet finns en lerklump. En av personerna börjar med att forma en arm nästa person gör ett huvud. Det växer fram en människa. Nu kan det föras ett förutsättningslöst samtal om vem detta är och vad denna person har för framtidsdrömmar, värderingar osv.

I intervju svaren kommer det fram att det finns olika uppfattningar om hur en lösning på en konflikt ser ut. **Lärare A** och **B** ser gärna att lösningen sker snabbt och friktionsfritt. **Lärare C** har en annan uppfattning då han ser konfliktsituationen som ett lärandetillfälle.

Även **Lärare A** och **B** kan se att konfliktsituationer kan vara möjliga lärande situationer, **B** vill träna eleverna empatiska förmågor. Respondenterna beskriver att utöver egna strategier så finns det åtgärdsprogram som hela skolan förväntas arbeta efter. De har lite olika inställning till detta. Det finns många olika program som används. **Lärare C** påpekar att det finns en

ambition på hans skola att skapa enhetliga metoder, men det är en stor utmaning. Han menar att programmen avlöser varandra utan att skapa en den stabilitet som de kräver. **Lärare B** lyfter fram att nya program kostar pengar och därför använder de flesta lärare på denna skola sunt förnuft, och yrkeserfarenhet. Hon är skeptisk mot många av de program som många skolor köper in. Olweus antimobbning program finns på den skola hon arbetar på. Hon pekar på att det är företag som tjänar pengar på programmen. **C Lärare** menar att det finns en gemensam värdegrund som genomsyrar skolan. Han ser dock att metoderna varierar väldigt mycket. Han har även en roll som handledare där han har ambitionen att skapa mer enhetliga metoder. Dock ser han att det skulle behövas mer resurser för att på allvar kunna genomföra det övergripande arbete han skulle vilja göra. Han reflekterar också en del över de övergripande program som lanseras på bred front inom det ämne som han arbetar med, livskunskap. Problemet som han ser är att lärare gör olika tolkningar av metoderna som beskrivs i programmen. Han ser också ett problem med att utgå från ett färdigt bestämt schema. Han menar att det är viktigt att möta gruppen där den befinner sig. Ytterligare en fara med många av de program som finns på marknaden är att det inte finns tydliga riktlinjer för att åtskilja det pedagogiska från det terapeutiska. På fråga om att arbeta specifikt med drama som metod för konflikthantering visade det sig att respondenterna hade varierande erfarenhet. Alla hade provat metoden men med varierande resultat. **Lärare A** har arbetat lite med forumspel och drama. Hans erfarenheter är varierande. Som han såg det blev det problematiskt när barnen blev för röriga och när de inte kunde sitta stilla. De kunde inte agera och samtidigt lyssna på honom. Det blev mest en kul grej för dem. För att sätta igång ett sådant arbete krävs en stor arbetsinsats, planering och struktur som han inte anser att man har tid med. Samtidigt som han ser fördelarna med metoderna konstaterar han att det inte ingår i hans roll som lärare. **Lärare B** har också provat en del. Hon kan se fördelar med det men anser inte att det är en del av hennes arbete. **Lärare C** använder drama framförallt i sitt förebyggande arbete med konflikter. Han ser att dramapedagogiska metoder t.ex. forumspel kan ge elever användbara verktyg. **Lärare C** menar att olika konflikter kräver olika metoder och tillvägagångssätt. Han ser en stor skillnad mellan tillvägagångssättet i de akuta konfliktsituationerna och i det mer förebyggande arbetet. Enligt honom sker det stora jobbet i den förebyggande insatsen. När man arbetar med förebyggande insatser ser han att de dramapedagogiska metoderna är användbara. Han anser att forumspel och rollspel är viktiga delar i detta arbete. Detta är metoder som gör att eleverna lär sig egna strategier för att hantera sina konflikter. Genom att ta ställning till situationer som inte ligger alltför nära den verklighet man är i ges eleverna möjligheter att träna på olika sätt att agera.

På vilket sätt bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

Alla tre respondenter ser att konflikthantering är en del av deras uppgifter. **Lärare A** och **B** menar att detta är olyckligt därför att de anser att konflikthantering tar tid från den traditionella kunskapsundervisningen. De är överens om att verkligheten kräver kunskaper i konflikthantering. **Lärare C** menar däremot att konflikthantering är en grundläggande uppgift för pedagoger. **Lärare C** ser att det är viktigt att eleverna känner en trygghet i konflikthanterings situationer. Hans metoder bygger på varandra och handlar till stor del om att skapa tillit. Tryggheten i gruppen och med honom som pedagog är en förutsättning för arbetet. Att skapa denna trygghet kan ta olika lång tid. **Lärare A** och **B** ser å ena sidan att kunskaper om hur man hanterar konflikter är viktigt att lära ut i skolan, å andra sidan visar de en osäkerhet angående hur och om det är deras uppgift att göra detta.

5.2 Enkät

Resultatet från enkäten kommer på samma sätt som resultatet av intervjun att redovisas i en sammanfattning. Hela enkätresultatet kan hittas i bilaga D. Även här har vi utgått från uppsatsens frågeställningar. Dock har eleverna inte behövt ta ställning till vilka konflikthanteringsmetoder som är användbara för lärare i skolan.

Merparten av eleverna som deltog i enkäten upplevde att de förkom bråk och konflikter i skolan varje vecka. Några upplevde att bråken förekom varje dag.

Hur påverkar pedagogens kompetens arbetet med konflikter?

Pedagogernas kompetens påverkar arbetet med konflikter på olika sätt. Enkätsvaren visar att eleverna upplever att de får hjälp med konfliktlösningen. Däremot var det en minoritet som ansåg att de hade färdigheter att lösa konflikter på egen hand (10 %). Utifrån en öppen fråga kunde vi se att de flesta löste konflikter genom att kalla på läraren. En elev skrev: ”om det blir bråk så ropar vi på en lärare”. Flera andra elever berättade om hur läraren tar eleverna utanför klassrummet för att diskutera vad som hänt. En elev uttryckte: ”läraren brukar ta eleverna som bråkade utanför klassen och prata med dem” en annan elev uttryckte ”vi brukar gå utanför klassrummet och prata om vad som hänt”. En annan strategi som uttrycktes var att kalla på en lärare när det uppstår en konflikt, även kuratorn är en viktig person när det uppstår bråk i skolan. ”ibland löser det sig av sig själv ibland måste vi gå till skolkuratorn så pratar man om problemet”.

På vilket sätt bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

I resultatet från enkäten kan vi se att det är få elever som upplever att de har tillräckligt med egna redskap för att självständigt hantera konflikter som uppstår i skolan. En merpart av de som svarade på enkäten ansåg att de inte kunde lösa de bråk som uppstår på skolan utan hjälp av en lärare. Eleverna uttrycker att de har ett behov av att en lärare finns tillgänglig. I konfliktsituationer behöver de festa en lärare som stöd. Eleverna ser att konflikthantering är något som de vill ha hjälp av sin lärare med. De ser att det är en viktig del av pedagogens roll. 74 % av eleverna ansåg att de behövde hjälp av en lärare för att lösa de konflikter som uppstår i skolan. På frågor om hur eleverna upplever lärarens sätt att lösa konflikter är det en stor majoritet som är övervägande nöjda med de metoder som läraren använder.

6. Analys

I analysen vill vi reflektera över det resultat vi fått fram i våra intervjuer och i den enkät som vi använt. Vi kommer också att koppla våra frågeställningar till litteraturen och till våra egna erfarenheter. Frågeställningarna som har legat till grund för uppsatsen är alltså:

- Hur påverkar pedagogens kompetens arbete med konflikter?
- Vilka konflikthanteringsmetoder är användbara för lärare i skolan?
- På vilka sätt bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

6.1.1 Intervjuerna

Lärarna definierar konflikter på olika sätt men innebörden hos var och en är nästan densamma. **Lärare A** menar att en konflikt innebär "missförstånd, bråk, oro". Detta sker mellan två eller fler personer. **Lärare B** menar att begreppet konflikt innebär att "två eller flera personer inte kommer överens med varandra vilket leder till att någon blir ledsen och känner sig illa behandlad och ibland blir det bråk eller ordväxling." För lärare "C" är konflikten "en förutsättning för utveckling". Carlsson (2001) beskriver också konflikter som en fortsättning för utveckling. Hon menar också att det är vår oförmåga att hantera konflikter konstruktivt som skapar de negativa känslorna kring konflikter. Hon lyfter fram vikten av att verkligen arbeta med konflikter. I lärare A och Bs svar kan man tolka att de vill lösa konflikterna snabbt för att återskapa en ordning. Lärare C har en annan ingång i konflikthantering. Han ser att konflikthanteringskunskaper är viktiga för att fungera i ett socialt sammanhang. Därför menar han att det är viktigt att lägga den tid som det krävs för att hantera en konflikt. Enligt det sociokulturella perspektivet uppstår konflikter mellan elever till viss del på grund av att de saknar de kognitiva förutsättningar för att hantera svåra situationer (Bråten, 1998). De behöver verktyg för att klara av situationerna. För att kognitivt förstå vad som är roten till konflikten krävs att man ger tid åt processen.

De konflikter som främst lyfts fram av våra respondenter är de som Maltén (1998) beskriver som konflikter på gruppnivå vilket handlar om relationer, identitetsfrågor och situationer där lojalitet och solidaritet ställs mot varandra. Enligt lärare "A" och "B" kräver denna typ av konflikter direkt handling för att behålla ett hanterbart klimat i klassrummet medan lärare C inte har samma bild av vad ett hanterbart klimat är. Man kan se att de olika lärarna har olika bilder av hur ett bra klassrumsklimat är. Deras bilder påverkar när de går in i konflikter och när de tar sig tid att reflektera över om situationen är dynamisk eller destruktiv.

Alla våra respondenter menar att de har strategier för att hantera konflikter men det finns dock olika inställning till att göra det. De "vanliga" lärarna ser att det egentligen ligger utanför deras egentliga område. Man kan fundera på varför de har denna inställning. I styrdokumentet är det tydligt formulerat vad som förväntas av lärare i skolan. Läraren ska "medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen" (Lpo94, 2008, s40-41) Läraren ska också enligt styrdokumentet arbeta för att eleverna "utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter" (s 41). Kanske bottnar denna inställning i en bild av den "traditionella" lärarrollen. Man kan också se att det finns en brist i kommunikationen mellan styrdokumentsförfattare, lärarutbildningen och skolpolitikerna.

Respondenterna ser också att det finns många olika orsaker som kan leda till en konflikt. Det kan vara missuppfattningar, kulturella bakgrunder eller barnets kognitiva utveckling. Alla dessa faktorer kan leda till att det uppstår konflikter mellan eleverna. Vygotskij hävdar att de kognitiva processerna ständigt sker i barnet. Barnet är under utveckling, vilket är viktigt att se när man ställer krav (Bråten, 1998).

Huvudfokus i Malténs teori är att man ska arbeta med klassens gruppklimat och öppenhet samt med de upplevelser och känslor som eleverna har kring samspelet i klassrummet och på skolgården. Samarbetet med föräldrarna också är viktigt (Maltén, 1998). Olweus åtgärdsprogram handlar om att förebygga och förhindra existerande mobbningsproblem som

uppstår i skolan och han beskriver åtgärdsprogram på tre nivåer; skolnivå, klassnivå och individnivå (Olweus, 1991).

Samspel och relationer har en avgörande roll för ett gott socialt klimat i skolan. Olika sociala situationer hanteras utifrån vilka kunskaper och erfarenheter man tillägnat sig och samtidigt anpassar man sig till vad människor runtomkring tycker och tänker och vad lagen och kulturen tillåter. Det innebär att våra handlingar påverkar situationen som de utspelas i (Säljö, 2000). Värdegrunden som skolan ska leva upp till ställer krav på att skolan arbetar med att skapa ett klimat där alla elever känner sig trygga och där elever med olika förutsättningar blir sedda och får sina behov tillfredsställda. Lärare A och B anser att deras huvudansvar är att undervisa i ämnena och inte lösa konflikter. En fråga som kom upp vid flera tillfällen under intervjuerna var vad som egentligen ingår i lärarens yrkesuppgifter. Om man läser styrdokumentet ser man att det läggs stor vikt vid den fostrande aspekten. Det är viktigt att arbeta med det sociala klimatet. Ett problem är att många av de "vanliga" lärarna saknar kunskapen, verktygen och de praktiska möjligheterna (tid, ekonomi) att arbeta med socialiseringsprocessen. Lärare A och B anser inte att grundskolläraryrket gav tillräckligt med verktyg för att arbeta med de sociala problemen. Det är tydligt att deras utbildningar inte har varit utformade efter styrdokumentet "Läraren skall uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling även lärare tillsammans med elever ska utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen" (Lpo 94). Skolledningen har ett ansvar att få stopp på kränkande behandling. Rektorn har ett ansvar att skapa utrymme och resurser för arbete mot kränkande behandling. Ett sätt att utåt visa att man tar sitt ansvar är att köpa in olika program. För att verkligen ta ansvaret krävs dock att skolan har den kompetens och de verktyg som krävs för att göra detta arbete.

Läraren A anser att det bästa sättet att lösa en konflikt är att försöka hålla sig neutral i situationen och att utmana eleven att lösa situationen. Detta leder till att det blir bra stämning i klassen. Enligt Piaget och Vygotskij är det sociala samspelet mellan lärare och elever samt mellan elever mycket viktig i barnets kognitiva utveckling och därför är barnen beroende av socialt och pedagogiskt stöd för att kunna utvecklas inifrån (Ellkind 1983).

Konflikt är ett begrepp som många olika forskare har försökt att hitta en bestämd definition på. Utifrån våra intervjuer kan man se att begreppet är svårt att fånga på ett tydligt sätt. Det kan tyckas som att ju mer kunskap desto mer komplicerat blir det att definiera. Kanske behövs det flera olika begrepp och ord för att beskriva de olika delarna i begreppet. Ett ord som har en tydlig koppling till "konflikt" är mobbning. Maltén beskriver att konflikter leder till mobbning. "Mobbning föreligger när en individ eller flera individer gång på gång och över tid utsätts för kränkande behandling från andra individer som samverkar kring handlingen." (Malten, 1998, s. 163) På samma sätt anser Olweus att "En person är mobbad när han eller hon upprepade gånger och under viss tid blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer" (Olweus, 1991).

Våra respondenter vill på olika sätt göra eleverna medvetna om deras sätt att lösa konflikter. Lärare A ser att elever ropar på honom för att lösa konflikter. Han menar att de känner tillit till hur han hjälper dem att lösa konflikterna. Lärare B anser att hennes elever är medvetna om hennes sätt. Hon försöker få sina elever att handla efter vissa mönster om det uppstår en konflikt, "om någon bråkar med dig gå därifrån". Hon vill att de reflekterar själva över om en viss handling är klok eller dum. Enligt Carlsson är konflikthanteringskunskaper färdigheter

som elever behöver övning i på samma sätt som andra ämnen. Kunskaper i konflikthantering är grundläggande färdigheter för att fungera även utanför skolans värld (Carlsson 2001).

Enligt Sternudd är kunskap om mänskliga relationerna grundläggande för att kunna delta aktivt i ett demokratiskt samhälle. Denna kunskap ökar individens medvetenhet om sina egna resurser och möjligheter att fördjupa förståelsen för andra människor. Utifrån detta synsätt utvecklar individer ett rationellt tänkande som tränar förmågan att fatta beslut i komplicerade mänskliga situationer (2001).

Lärare C jobbar med forumspel och rollspel för att skapa tillit mellan eleverna. Detta menar han leder till att elever själva kan hantera och känner sig trygga i konflikt situationen. Enligt Byreus kan man i rollspel och samtal förändra attityder och därigenom göra eleverna medvetna om sina och andras värderingar vilket ger ökat självförtroende men också att eleven slutar känna vanmakt. Det är en metod för att träna medkänsla och empati. Hon menar vidare att arbetet med forumspel kan ge unga människor verktyg att bryta invanda destruktiva mönster. Forumspel kan skapa en inre styrka hos individen som gör att man kan stå upp för sig själv och att man kan göra motstånd mot orättvisor (Byreus, 2001).

Carlsson (2001) menar att skolan är en arena där eleverna borde ha möjlighet att lära sig god konflikthantering. Vår upplevelse är att det ofta saknas konkreta metoder för att arbeta med konflikthantering i skolan. Lärare A uttrycker en viss nyfikenhet inför att utveckla sina metoder genom till exempel drama. Man kan dock se att det krävs kompetens som han inte besitter för att verkligen göra detta arbete. Carlsson menar vidare att drama som uttrycksform borde få en större plats inom skolan. Genom att dramatisera olika situationer kan vi få en ökad insikt om det sociala samspelet där vi alla ingår. En del av detta samspel handlar om de friktioner som kan uppstå, det vill säga konflikterna (Carlsson 2001).

Lärare C använder drama framförallt i sitt förebyggande arbete med konflikter. Han ser att dramapedagogiska metoder t.ex. forumspel kan ge elever verktyg att hantera svåra sociala problem. Erberth och Rasmussen (1996) beskriver att drama kan vara ett betydelsefullt medel i undervisningen. Eleverna får möjlighet att träna på att prata, kommunicera och bete sig på olika sätt, utifrån en roll som sedan kan integreras i personligheten (1996). Carlsson (2001) lyfter fram ”forumspel” som en metod för att arbeta med konfliktlösning. Hon menar att fördelar med denna metod är att deltagarna får träna på att hitta lösningar i fiktiva konfliktsituationer. Dessa kunskaper är sedan användbara i verkliga situationer. Elever behöver också träna på att aktivt lyssna och på att uttrycka ett personligt ställningstagande i en konfliktsituation. I ett exempel som Lärare C tar upp lyfter han fram lyssnandet som en färdighet som är viktig för att lösa upp en akut konfliktsituation. Han samlar hela klassen med en ambition att ”rensa upp i skulden” I detta moment är det viktigt att eleverna öppnar upp sig och att de känner sig lyssnade på. Fördelar med forumspel som Carlsson ser det är att barnen konkret får möjlighet att träna olika tillvägagångssätt att hantera en konfliktsituation. Hon ser också fördelen med att dramatiseringar i sig kan skapa en positiv och lustfylld stämning i klassrummet.

6.1.2 Enkät

Vi har valt att analysera det sammanlagda resultatet då vi upplevde att en jämförelse mellan de olika grupperna inte kändes relevant.

I resultatet kan vi se att det är få elever som upplever att de har tillräckligt med egna redskap för att självständigt hantera konflikter som uppstår i skolan. En merpart av de som svarade på enkäten ansåg att de inte kunde lösa de bråk som uppstår på skolan utan hjälp av en lärare.

I målen att sträva mot som formuleras i Lpo94 kan man läsa att skolan ska sträva mot att varje elev "kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen"(Lpo94, s40) Om elever uppnår detta mål kanske de utvecklar en förmåga att själva lösa de konflikter som uppstår?

Detta resultat kan man tolka på olika sätt. Ett sätt att tolka det är att eleverna känner sig trygga med att läraren finns tillgänglig i konfliktsituationer. Ett annat är att de inte har lärt sig självständiga konflikthanteringskunskaper. Kanske är det strategin att hämta läraren de har lärt sig. Även om de tar hjälp av sin lärare i själva situationen är det endast ett fåtal som inte känner sig delaktiga i konflikthanteringen. Denna delaktighet blir en lärandesituation. Säljö menar att kunskap förs vidare i sociala kontexter, man lär sig av varandra (Säljö, 2000). Även om lärarna inte är medvetna om att eleverna tar intryck av deras sätt att hantera konflikter så gör de det.

På en fråga om lärarens metoder fungerar när det gäller att lösa konflikter var det en överraskande stor andel tveksamma. Samtidigt känner sig många beroende av läraren när det gäller att lösa upp svåra situationer. Denna aspekt skulle vara intressant att fördjupa sig i mer. Lärarna till eleverna som deltagit i enkäten förespråkar ofta snabba "lösningar" på konflikterna. Kanske är det så att denna snabbhet och risk till ytlighet gör att flera av eleverna upplever att lärarens sätt inte fungerar tillfredställande. För att skapa bättre lösningar kanske det krävs mer tid och eventuellt andra metoder? Många av eleverna som deltog i studien upplever att de befinner sig i en miljö där det uppstår olika former av bråk varje vecka. Detta är det arbetsklimat de befinner sig i. De sociala färdigheterna bli viktiga redskap i denna miljö.

I den öppna frågan där eleverna hade möjlighet att beskriva hur de löser bråk kunde man se att osämja är något som måste arbetas bort så fort som möjligt. Ofta känns det som att elever skriver ungefär det som de förväntas skriva. Det är svårt att verkligen nå fram till eleverna egna tankar kring ämnet. Det känns viktigt att belysa risken med att dra slutsatser utifrån denna typ av enkät. Elever befinner sig i skolkontext när de fyller i själv enkäten, vilket kan tänkas påverka dem till att skriva det som förväntas av dem.

7. SLUTDISKUSSION

En fråga vi ställer är om pedagogens kompetens betydelsefull för arbete med konflikter? Skolan verksamhet ska vila på de styrdokument som formuleras i läroplanen. Lärarens uppdrag är att följa det som står i dokumentet:

"Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse".

"Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas" och "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde" Läraren har alltså en skyldighet att aktivt arbeta för att öka elevens förståelse för varandra och för att motverka tendenser till mobbning. Utöver arbetet med den sociala samvaron ska lärare även förhålla sig till de kunskapsmål som finns formulerade i de så kallade uppnåendemalet som är formulerade i de olika kursplanerna. Två av de pedagoger vi intervjuat upplever att det finns en svårighet att förena dessa båda delar. Det råder en oklarhet i vad lärarrollen

egentligen ska rymma. Arbete med det sociala klimatet är inget som syns konkret i resultaten på de nationella proven, vilket kan få negativa konsekvenser eftersom skolan är konkurrensutsatt och det ofta är de konkreta resultaten som fungerar som medel för att locka elever till skolan. Det talas även om att rektorer ska få bonus när deras skolor presenterar höga kunskapsmässiga resultat.

Som enskild pedagog är detta förutsättningar som man måste förhålla sig till. Vi upplever att målen i styrdokumentet och skolans verklighet är svåra att kombinera.

Vi noterade att de respondenter i vår studie som arbetar som klasslärare inte ser att arbete med de sociala frågorna är deras uppgift. Frågan är varför de har denna inställning när det tydligt framkommer i Lpo94 att arbete med sociala frågor ska ha en framträdande roll i lärarprofessionen. Kanske saknas kunskap om kopplingen mellan goda studieresultat och ett bra klassrumsklimat. Utan denna kunskap verkar det vara lätt att förbise potentialen att arbeta med dessa frågor. Samtidigt är skolans arbete med sociala färdigheter ett oinskränkt krav som finns i de dokument som skolan skall arbeta efter, läroplan styrdokument osv. Kraven som den enskilda läraren upplever skapar lätt stress och oklarheter. Som vi ser det är arbete med det sociala klimatet en självklar del av uppdraget som borde genomsyra hela skolans verksamhet. Vi ser också att detta arbete skapar bättre förutsättningar för att fördjupa kunskaper inom flera olika ämnen. Med ökad medvetenhet om kunskapsprocesser och vikten av ett bra socialt klimat ökar också kraven på kompetens hos lärare för att kunna arbeta med dessa frågor. De respondenter som kommer från den traditionella lärarutbildningen betonar att utbildningen saknar kurser som behandlar hur man ska arbeta med konflikthantering och det sociala klimatet i skolan. Vi ser också denna brist som studenter på lärarprogrammet. Vi kan se en konflikt mellan Styrdokumentsförfattarna, lärarutbildningen och de politiska beslutsfattarna. Vi saknar en diskussion om detta inom lärarutbildningen. Ofta är det läraren som kommer i kläm.

En av respondenterna har en annan bakgrund än de andra. Han har sin utbildning inom drama och även konflikthantering. I styrdokumentet formuleras vad som förväntas av lärare. Läraren ska till exempel: ”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet” (Lpo94, s 41) Vi kan se att det finns en skillnad i hur de olika lärarna tänker och agerar i konflikthanteringssituationer. Det är tydligt att den lärare som har kunskaper inom området har en fördjupad förståelse för detta. Han har också en förmåga att koppla denna typ av arbete med tydligare kunskapsmål. Den uteblivna kompetensen gör att konflikthanteringen blir ytlig. Riskerna med detta är att eleverna inte får med sig de sociala färdigheterna som de behöver. Med en djupare kunskap kring arbetet med det sociala samspelet skapas bättre förutsättningar för ett lärande som kopplat till den kontext som eleven befinner sig i.

Den andra frågan vi ställde var vilka metoder är användbara?

Utifrån respondenternas svar ser vi att drama är en metod som har positiv effekt när det gäller att hantera konflikter i skolan.

I rollspel och samtal kan man förändra attityder och därigenom göra eleverna medvetna om sina egna och andras värderingar. Det ger ökat självförtroende men resulterar också i att eleven slutar känna vanmakt. Eleverna får möjlighet att träna sig på att prata, kommunicera och bete sig på olika sätt, allt utifrån en roll som sedan kan integreras i personligheten. Denna

medvetenhet kan leda till en ökad förståelse för andras attityder, känslor och behov, vilket kan göra att konflikter förebyggs och kan hanteras.

För att kunna utföra ett bra arbete med drama krävs en professionalitet och öppenhet. En av respondenterna har gjort försök med att använda rollspel. Han lyckades inte riktigt på det sätt han tänkt sig. Vi tror att en av anledningarna till att han inte riktigt lyckades med sina försök är att han saknar kunskaper i hur man ska använda metoderna. Vi kan också se att han inte riktigt hade en tydlig målsättning med sitt arbete. Många pedagoger vill hitta snabba lösningar på problem som uppstår. Drama är en metod som kräver tid och engagemang. Kort tid och oengagerade pedagoger förstör möjligheter till ett fördjupat dramaarbete.

En av respondenternas arbetar som dramapedagog. Han anser att forumspel och rollspel är bra metoder för att skapa tillit mellan eleverna. Detta menar han leder till att elever känner sig trygga i sina handlingsmönster när det uppstår konfliktsituationer. Vi ser att dessa metoder passar bra med de beskrivningar som finns i styrdokumentet. I dessa metoder är det elevens egna upplevelser som är centrala och tas på allvar. Här ges det möjligheter för elever att arbeta med sina känslor och sina sociala färdigheter. Vår upplevelse är att det ofta saknas forum där elever kan arbeta med dessa frågor. Inom det sociokulturella perspektivet ser man vikten av att arbeta med det sociala klimatet. Samspel och relationer har en avgörande roll för ett gott socialt klimat i skolan (Säljö, 2000).

En lärare uttryckte att hon inte hade något intresse för att arbeta med drama. Hon såg inte heller att drama kunde vara en möjlig metod för att förebygga konflikter. Hennes metoder bygger på att utgå från sina egna tankar om vad som är rätt och fel. Hon pratar om att allt handlar om, sunt förnuft. Med denna metod kan vi se en risk att elevernas inflyttande över sin undervisning minimeras. I styrdokumentet står det att ”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse” (Lpo 94, s 35) Frågan vi ställer oss är om hon verkligen arbetar med värdegrunden (som den formuleras i styrdokumentet) som bas i sin undervisning.

Det är stor spridning gällande metoder för arbete med konflikthantering inom skolan. Många skolor köper in färdiga program och låter några ur personalen gå kurser i dessa program. Vi kan se att det är problematiskt att förlita sig på att programmen har de rätta metoderna för varje enskild skola. I arbete med sociala frågor gäller det att ha en öppenhet inför gruppens behov. Den respondent som har en bakgrund inom drama påpekar också detta: ”olika konflikter kräver olika metoder”. I Lpo94 lyfter man också fram att skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar. En risk med de färdiga programmen är att de inte tar hänsyn till den situation som skolan befinner sig i. Det är ändå många inom skolan som förlitar sig på att dessa dyra åtgärdsprogram är tillräckliga för att hantera konflikter och förbättra det sociala klimatet i skolan. Som vi ser det saknas kompetens för att arbeta med det sociala klimatet på många skolor. I stället för att arbeta med att höja kompetensen bland personalen som finns på skolan eller anställa personal med specifik kompetens, t.ex. kuratorer, skolsköterskor eller rastpersonal, så köper man in färdiga program. På detta sätt riskerar man att isolera arbetet med det sociala klimatet. Vi menar att arbetet med det sociala klimatet ska genomsyra hela skolan.

De klasslärare som vi intervjuat menar att deras viktigaste funktion är att ägna sig åt ämnesundervisningen. Vi uppfattar det som att de ser en tydlig distinktion mellan ämnesundervisningen och arbetet med det sociala klimatet. De upplever ofta frustration över

att inte få ägna tillräckligt med tid åt ämnena. Vi ser att en del av problematiken är att de inte ser dynamiken i att kombinera ämnesundervisningen och arbetet med det sociala klimatet.

Den sista frågan vi ställde var, hur bör konflikthantering vara en del av pedagogens uppgift?

Att lösa konflikter är en del av pedagogens uppgifter anser vi. Skolan är en arena där elever med olika bakgrund och kultur möter varandra. I dessa möten kan det uppstå missuppfattningar och misstolkningar mellan eleverna. Konflikter uppstår inte bara på grund av olika kulturella skillnader utan också för att barnen ofta inte har de kunskaper och den kognitiva utveckling som krävs för att hantera situationer som uppstår. (Bråtén, 1998, s 24)

I ämnesundervisningen menar vi att det borde vara naturligt att även arbeta med de sociala färdigheterna och med värdegrundsfrågorna.

En av respondenterna ser på konflikthantering som att det endast handlar om att undvika en fysisk kollision. Hon ser inte att en konflikt kan innehålla en problematik som behöver tid för att hanteras. I konflikthantering är pedagogens roll viktig. Pedagogerna bör vara den som förmedlar kunskapen och ger eleverna användbara redskap. Vi uppfattade att hon lämnade över ett stort ansvar åt eleverna när det gällde konflikthantering. För att elever ska vara rustade att ta ett eget ansvar behöver de träning. Dramapedagogiken handlar till stor del om att skapa utrymme för denna träning. Om man som pedagog inte ger eleverna utrymme till att testa olika strategier inom konflikthantering riskerar man att eleverna upplever att det är svårt att axla ansvaret i en konfliktsituation.

Vi menar att pedagoger bör vara en vägledare och visa vägen för eleverna. Eleverna behöver ha lyhörda pedagoger som ser vilka behov de har. Inom det sociokulturella perspektivet menar man att pedagogens viktigaste roll är att möta eleven där han eller hon befinner sig och därefter lägga upp undervisningen på ett sätt så att eleven kan utvecklas gradvis med en mindre insats från pedagogerna. Elevens utvecklingspotential tillsammans med en pedagog eller med en annan elev är barnets närmaste utvecklingszon (Bråtén, 1998).

Eleverna som deltog i studien vistas i en miljö där det uppstår olika former av bråk varje vecka. De sociala färdigheterna är viktiga redskap i denna miljö och kommer att vara viktiga i resten av deras liv. Utifrån detta ser vi att konflikthantering borde vara en självklar del av pedagogens uppgifter. Detta får vi stöd av i styrdokumentet, där det tydligt står att:

”Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas” och
”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde /.../är värden som skolan skall gestalta och förmedla” (lpo94, s35)

Vi ser att många elever saknar redskap att hantera svåra sociala situationer inom skolan. De metoder som de har är ofta för kortsiktiga lösningar. För att fördjupa kunskaperna inom konflikthantering krävs att deras pedagoger har en långsiktig planering.

Det är en tydlig skillnad mellan den pedagog som har fördjupat sig i konflikthantering och de som inte har kunskaperna. Den fördjupade kunskapen gör att man som pedagog ser konflikter som möjligheter till utveckling och inte som något som snabbt måste försvinna.

Konflikthantering är en grundläggande kunskap. Alla elever borde få tillgång till denna kunskap. Som det är nu är det ett lotteri där endast ett fåtal får det som alla borde ha rätt att få.

7.1. Förslag till fortsatt forskning

Vi ser att det finns ett behov av att forska vidare inom detta område. Det är viktigt att fortsätta granskningen av de olika programmen som finns på skolor i Sverige. Det är också intressant att forska vidare kring vem som egentligen definierar lärarrollen? Hur påverkar oklarheten den enskilda läraren? Vi anser också att det borde finnas lokal forskning på varje enskild skola, för att utvärdera och följa upp de projekt och de arbetsmetoder som finns på skolan.

7.1.2 .REFERENSER

- Boal, A., (1978). *För en frigörande teater*. Avesta: Gidlunds
- Bråten, I., (red) (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur
- Carlgren, I., (Red.) (1999) *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Carlsson,U., (2001). *Lära leva samman*. Jonstorp: KSA
- Elkind, D., (1983). *Barn och unga i Piagets psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur
- Ellmin R., (2008). *Konflikthantering i skolan: den andra baskunskapen*. Stockholm: Natur och Kultur
- Erberth, B. & Rasmusson, V.,(1996). *Undervisa i pedagogiskt drama*. Lund: Studentlitteratur
- Hartman, J., (1998). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91- 44-00318-8
- Holme, I & Solvang, B., (1997) *forskningsmetodik, om kvantitativa och kvalitativ metod*, Lund: Studentlitteratur
- Hägglund, K., och Fredin, K. (2005). *Dramabok*. Stockholm: Liber AB.
- Maltén, A. (1998). *Kommunikation och konflikthantering – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Olweus, D. (1991). *Mobbning i skolan vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber Utbildning.
- Skolverket (2008). *Lärarens handbok, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94)* Danmark: studentlitteratur
- Sternudd, M. (2000), *Dramapedagogik som demokratisk fostran? Fyra dramapedagogiska perspektiv. Dramapedagogik i fyra läroplaner*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 88
- Stukát. S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma
- Trost, J. (1993). *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur
- Wagner, B. (1993). *Drama i undervisningen, en bok om Dorothy Heatcoats pedagogik*. Göteborg: Daidalos

Bilaga A

Intervjufrågor

Bakgrund

1. Hur länge har du jobbat i skolan?
2. Vilken utbildning har du, när tog du examen?
3. Vilken årskurs undervisar du i?
4. Hur många elever finns i klassen?

Konflikthantering i klassen

1. Vad är en konflikt för dig inom skolan?
2. Vad har du för strategier när det uppstår en konfliktsituation i klassen?
3. Beskriv en konfliktsituation och hur du agerade?
4. Kan du se effekter av ditt arbete med konflikthantering i klassrummet?
5. På vilket sätt är eleverna medvetna om ditt arbetssätt?

Metoder

1. Finns det en enhetlig metod på skolan som alla använder?
2. Hur har du lärt dig ditt arbetssätt?
3. Har du arbetat på samma sätt under din tid i skolan?
4. Har man stöd av kollegiet i arbete med konflikter?
5. Finns det färdigheter som du skulle vilja utveckla i ditt sätt att hantera konflikter?
6. Kan du tänka dig att använda drama/rollspel som en metod i arbete med konflikter?

Bilaga B

ELEVENKÄT

1. Har ni några regler i klassen som handlar om hur man ska vara mot varandra?

ja

nej

Vilka regler

2. Löser eleverna själva problem som uppstår i klassen?

ja

nej

3. Hur känns det när det är bråk i klassen?

bra

mindre bra.

dåligt

4. Hur ofta tycker du det är bråk i klassen?

varje dag

en gång i veckan

sällan

5. Vem löser bråken i klassen?

eleverna

lärare

elever tillsammans med lärare

6. Hur ofta hjälper läraren till?

alltid

ibland

aldrig

7. Är det samma elever som bråkar varje gång?

alltid

ibland

aldrig

8. Fungerar lärarens sätt att lösa bråken mellan er?

alltid

ibland

aldrig

9. Vet ni hur ni ska lösa ett bråk?

ja

kanske

nej

10. Trivs du med hur din lärare löser bråk i klassen?

ja

kanske

nej

11. Kan läraren alltid lösa problemen i klassen?

alltid

ibland

aldrig

12. Använder ni rollspel för att lösa bråk i klassen

alltid

ibland

aldrig

Om det blir bråk i klassen, hur brukar ni lösa det? (Här kan ni skriva fritt).

Bilaga C

Resultat intervju

A har jobbat i 15 år och jobbar nu som klasslärare för en klass i årskurs k 4. i I klassen går 19 elever.

B har jobbat i 12 år och arbetar nu som klasslärare i årskurs fem. I klassen går det 23 elever.

C Har arbetat i 15 år. Han har läst dramapedagogik och även konflikthanteringskurser på universitetskurser. I grunden är han barnskötare och friskvårdspedagog. Han arbetar med frivillig verksamhet i drama på en kulturskola. Han arbetar även med ämnet livskunskap i 4 olika skolklasser.

2 - Vad är en konflikt för dig?

A menar att konflikt innebär ”missförstånd, bråk, oro”. Det händer mellan två eller fler personer. Grunden till det är feltolkningar eller att någon vill retas, skämta. Det kan också handla om att relationen inte fungerar mellan två eller fler. ”Det vanligaste är att någon blir ledsen och ibland använder man någon form av våld, verbalt eller fysiskt.”

Han menar också att konflikter kan uppstå på grund av språkförbistring och missförstånd, vilket ibland gör att eleverna inte vet vem som har börjat bråka och vad som har orsakat det. ”Mina elever har inte stora bråk, istället har de små gnissel”.

B anser att en konflikt innebär att ”två eller flera personer inte kommer överens med varandra vilket leder till att någon blir ledsen och känner sig illa behandlad”

C tycker inte man behöver vara rädd för ordet konflikt. Han ser det som att ”konflikter är en förutsättning för utveckling”. Ofta kan en konflikt vara berikande för ett möte mellan två personer. När han fördjupar sina tankar om konfliktbegreppet uttrycker han:

”Alla har olika omvärldsuppfattningar. Alla tolkar utifrån vad de varit med om i sina liv, sina erfarenheter. Tolkningarna är som ett filter. I det här i filtret det kan uppstå konflikter. Det är i våra tolkningar av omvärlden som det kan uppstå konflikter”

Han menar att det finns olika sorters konflikter. I en värdekonflikt har de olika parterna olika värdegrunder som bottnar i att alla har olika erfarenheter. I stället för att försöka lösa denna konflikt kan man genom att lyssna och visa respekt berika varandra. ”Inte lösa utan hantera”

3 - Hur löser du konflikter mellan elever i klassen?

A tänker att han i ”snabba konflikter” försöker göra ”snabba lösningar”. Han ser det som att han dämpar konflikten för att sedan försöka gå vidare. Ibland när det blir konflikter i klassen väntar han på att eleverna ska lösa konflikten. Han försöker uttrycka sig utan att ta ställning för någon. ”ett neutralt sätt utan att döma i stället utmanar jag eleven och säger kan du fixa det här så blir det bra stämning i klassen”. Detta är en lösning på enkelt sätt.

B försöker prata med dem för att de ska lugna ner sig. Hon försöker stoppa gräl med en gång och tar reda på orsaken till konflikten och lyssnar på vad eleverna vill säga. ”Jag vill väcka elevers empatiska förmåga” Hon känner ibland att hon engagerar sig lite för mycket när det

blir konflikt. När det blir konflikt i klassen tar hon itu med det direkt inför hela klassen utan att peka ut någon.

C- menar att det inte alltid är viktigt att lösa en konflikt. Själva hanteringen handlar om att träna sig på att lyssna. I själva lyssnandet är det viktigt att inte vara färgad av sin egen åsikt. Man måste träna sig i att lyssna med en neutral blick eller ett neutralt öra. ”Om man verkligen försöker förstå vad den andra parten vill säga ökar man förutsättningar till att komma till ett samförstånd”. I detta tränar man sig i att visa empati. Han menar att det är en förutsättning för att kunna leva tillsammans i ett socialt sammanhang. För honom är det viktigt att skapa ett klimat där alla åsikter har rätt att finnas. Man ska skapa ett spektrum av olikheter och olika erfarenheter. Detta skapar den energi som kännetecknar en dynamisk grupp.

C förklarar sina tankar med ett exempel: Tre personer möts kring ett bord. På bordet finns en lerklump. En av personerna börjar med att forma en arm nästa person gör ett huvud. Det växer fram en människa. Nu kan det föras ett förutsättningslöst samtal om vem detta är och vad denna person har för framtidsdrömmar, värderingar osv.

Motsatsen är att alla kommer med färdiga gubbar. De färdiga figurerna symboliserar fasta stängda åsikter. I detta fall blir det svårt om inte omöjligt att mötas och berikas av varandra. Det blir bara åsikter och då blir det destruktiva konflikter.

5 - Vad har du för strategier i en konfliktsituation?

A anser att det bästa sättet att lösa en konflikt är att försöka hålla sig neutral i situationen. Han menar att det är viktigt att inte döma utan istället utmana och prata med eleven. Detta leder till att det blir bra stämning i klassen.

”Mitt sätt att arbeta med konflikter just nu är framåtriktat och då ligger tyngden inte så mycket på vad som hänt utan på hur vi ska gå vidare och hur vi ska göra så att lösningarna fungerar mellan eleverna i klassen”

B berättar om ett exempel för att förklara sina strategier. Hon berättar hur hon reagerat på att eleverna använder svordomar och fula ord. En dag sa hon till dem att de skulle skriva alla svordomar och fula ord de kunde på ett papper men de behövde inte skriva sina namn på dem. Sedan samlade hon in papperna och sa till dem att ”jag vill aldrig mer höra dem sägas. Om det sker kommer jag ta upp lapparna på föräldramötet och visa era föräldrar lapparna”. Efter denna händelse har det blivit mycket bättre i klassen och alla sköter sig förutom två pojkar som fortfarande säger saker till varandra.

C menar att olika konflikter kräver olika metoder och tillvägagångssätt. Han ser en stor skillnad mellan tillvägagångssättet i de akuta konfliktsituationerna och i det mer förebyggande arbetet. Enligt honom sker det stora jobbet i den förebyggande insatsen (90 %) När man arbetar med förebyggande insatser ser han att de dramapedagogiska metoderna är användbara. Han anser att forumspel och rollspel är viktiga delar i detta arbete. Detta är metoder som gör att eleverna lär sig egna strategier för att hantera sina konflikter. Genom att ta ställning till situationer som inte ligger alltför nära den verklighet man är i ges eleverna möjligheter att träna på olika sätt att agera.

6 - Beskriv en konfliktsituation och hur du agerade?

A berättar om en vanlig situation som ofta uppstår på skolan han arbetar på. Några elever är dumma mot en annan elev. I en sådan situation försöker han prata med hela klassen utan att

peka ut någon elev. Om t.ex. Kalle fryser ut Pelle så försöker han säga till Kalle att han ska prata med Pelle och till exempel hämta honom till fotbollsmatchen. Jag vill visa att jag litar på att Kalle fixar det här. Ibland funkar det och ibland funkar inte det. ”Jag försöker lösa problem utan att döma”. i allvarliga situationer när han själv blir känslomässigt involverad och irriterad försöker han först lugna ner sig. Sen går han in och pratar med eleven och försöker hantera situationen.

B väljer att återberätta en situation:

”För några dagar sedan hade eleverna fotbollsmatch och vi hade inte tillräckligt med material, vilket skapade irritation hos en del av eleverna. I slutet på matchen råkade två av eleverna i konflikt. Det utmynnade i att pojken och en flicka kom i slagsmål. Konsekvensen blev att flickan fick ett blåmärke vilket gjorde henne ledsen. När jag såg detta flög jag fram på en gång och försökte lugna ner dem. Till slut lugnade flickan ner sig medan pojken inte gjorde det och då sa jag till pojken att han skulle sluta med sina dumheter.

C berättar om ett akut fall där han var tvungen att sätta in en insats direkt. Exemplet inträffade för några veckor sedan. Han skulle ha livskunskap i en klass 5. Innan lektionen skulle börja kom några tjejer fram och påtalade att en av killarna i klassen varit utsatt för någon form av utfrysning under rasten. Den utsatta killen gråter när han kommer in i klassrummet. Det har varit en rastaktivitet som han inte fått delta i.

Första steget för **C** är att samla gruppen och ”rensa upp i skulden”. Alla i gruppen ges möjlighet att berätta om sin del i situationen. Det är viktigt att inte skuldbelägga någon i detta skede. Han anser att det är centralt att komma åt den passiva skaran, de som stått utanför och sett utan att agera. Offret behöver inte uttala sig om han inte önskar det. Efter att alla berättat sin version skapas en någorlunda enhetlig bild av vad som hänt. För honom är det viktigt att hela klassen är involverad i processen. När förövarna börjar erkänna sin skuld stannar han upp och låter dem känna sitt ansvar i situationen inför resten av klassen. I denna stund menar han att det finns potential till att medvetandegöra sitt beteende, vilket är en förutsättning till förändring enligt honom.

7 - På vilket sätt är eleverna medvetna om din metod?

A tror att hans elever är ganska vana och medvetna om hans arbetssätt när han jobbar med dem. Ofta vänder sig hans elever till honom för att lösa konflikten när de egentligen skulle kunna försöka själva. Hans elever känner sig mer trygga med att han löser konflikterna än när de försöker göra det själva.

B ”Jag försöker förmedla kunskapen om konflikter och konflikthantering så att varje elev ska kunna lära sig hantera saker själva och samtidigt försöka stoppa konflikter de ser och inte elda på mer”. Hennes råd till eleverna är att fundera på olika konfliktsituationer och försöka ha egna strategier för hur de ska hantera dem, Om någon till exempel börjar bråka så ska den personen automatiskt gå därifrån. Hon vill att de reflekterar själva över om en viss handling är klok eller dum. Samtidigt vill hon framhålla att hennes sätt att förhålla sig till sina elever skiljer sig från hennes arbetskollegors.

Hon ser sig inte som en sträng person. Men hon tycker det är viktigt att visa sin auktoritet för att eleven ska känna sig trygga med att det är hennes gränser som gäller ”jag måste visa auktoritet på något sätt så att barnen uppfattar mig som auktoritär”. Samtidigt tycker hon det är viktigt att vara en lyssnande pedagog. Hon skojar och hoppar med dem och bjuder dem

ibland på en utflykt. Hon behöver inte skrika eller vara arg på barnen. ”I stället tittar jag ett tag på dem, och de inser snabbt vad jag vill att de ska göra”

C ser att det är grundläggande att eleverna känner en trygghet i konflikthanterings situationer. Hans metoder bygger på varandra och handlar till stor del om att skapa tillit. Tryggheten i gruppen och med honom som pedagog är en förutsättning för arbetet. Att skapa denna trygghet kan ta olika lång tid. Samtidigt menar han att det ibland kan handla om en mognad. Han ser att det är en stor skillnad på hur barn i 10 års ålder kan formulera vad de gör jämfört med barn i 12 års ålder. Detta innebär inte att de yngre barnen inte kan lära sig om konflikthantering utan att de har svårare att sätta ord på vad de gör.

8 - Finns det en enhetlig metod på skolan som alla använder?

A Berättar om flera olika program som befinner i olika faser, något är i uppstartsfasen ett annat håller på att försvinna. Det finns en ambition att skapa enhetliga metoder, men det är en stor utmaning för skolan. Han berättar att man tidigare jobbat med åtgärdsprogrammet Charlie på hans skola. Detta är ett program som handlar om att eleven ska träna på att säga nej till olika saker. Grundtanken här är att eleven kan säga nej till våld, elakheter och droger. Snart upptäckte man att Charlie var lite för avancerat för de yngre eleverna, då försökte man plocka ut det som man tyckte var användbart i programmet.

Stopp – stopp, tänk efter - är en metod som finns på skolan. Denna metod handlar om att stanna upp vid olika lägen och ställa sig frågor som, vad har hänt? vad kan jag göra? vad kan jag säga till min kompis för att det ska bli bättre? och hur ska vi fortsätta vara kompisar?

Han berättar också om att de har haft utbildning i Social Emotionell Träning, SET. Skolan har börjat med SET, men det är lite trevande än så länge. Att arbeta med SET kräver en långsiktighet. Man börjar redan i första klass och det finns material ända till gymnasiet. SET handlar om hur man ska bete sig mot andra. Han ser dock att problemen med SET är att övningarna inte alltid fungerar för de barn som verkligen behöver social träning. Han anser att metoden passar bäst till de som är ganska mogna och trygga i sig själva.

Ytterligare ett program som finns på skolan är Olweus antimobbingsprogram. Ett syfte med att skolan jobbar med det programmet är för att få lärarna att tänka och arbeta på ett likvärdigt sätt.

B Menar att utbildningar och nya program kostar pengar och därför använder de flesta lärare på denna skola sunt förnuft, och yrkeserfarenhet. Hon ser också att det är en fördel att ha egna barn. ”Skolan har inte pengar för mer utbildning om konflikthantering och enstaka av mina arbetskollegor har gått utbildningen men långt ifrån alla” Hon ser att skolans personal strävar efter att nå upp till värdegrunden som beskrivs i Lpo94. På skolan finns ämnet livskunskap och eleverna har en lektionstimme i veckan. I det ämnet behandlar man det sociala klimatet i klassen. Hon är skeptisk mot många av de program som många skolor köper in. ”Jag tror inte på Olweus program eftersom det är ett program som drivs av ett företag som tjänar pengar på det”.

C menar att det finns en gemensam värdegrund som genomsyrar skolan. Han ser dock att metoderna varierar väldigt mycket. Han har även en roll som handledare där han har ambitionen att skapa mer enhetliga metoder. Dock ser han att det skulle behövas mer resurser för att på allvar kunna genomföra det övergripande arbete han skulle vilja göra. Han

reflekterar också en del över de övergripande program som lanseras på bred front inom det ämne som han arbetar med, "livskunskap": Problemet som han ser är att lärare gör olika tolkningar av metoderna som beskrivs i programmen. Han ser också ett problem med att utgå från ett färdig bestämt schema. Han menar att det är viktigt att möta gruppen där den befinner sig. Ytterligare en fara med många av de program som finns på marknaden är att det inte finns tydliga riktlinjer för att åtskilja det pedagogiska från det terapeutiska.

9 - Har man stöd av kollegiet i arbete med konflikter?

A upplever att det finns stöd mellan kollegorna. Kommunikation är vägen mellan två eller flera lärare för att komma fram till en lösning på elevens problem innan de blir för stora. Han ser att det alltid finns personal och kurator tillgängliga vid behov. I arbetslaget kan man prata och få stöd och hjälp för att lösa svåra konflikter.

B menar att man pratar med varandra och lyfter upp problemet och försöker lösa det på något sätt. Rektorn har en stor roll i konflikthanteringen, men om det blir för mycket för rektorn då säger hon vad de ska prioritera. I de fall när man ställer krav på föräldrar riskerar man att de kanske flyttar barnet till en annan skola. I sådana fall kvarstår ändå problemet eftersom det ligger hos föräldrarna.

C:s roll i den skola han arbetar i är att vara ett stöd för de lärare som är intresserade av att arbeta vidare med hans metoder.

10 - Kan du tänka dig att använda drama/rollspel som en metod i arbete med konflikter?

A har arbetat lite med forumspel och drama för några år sedan. Hans erfarenheter är lite blandade. Han tyckte inte det fungerade så bra. Som han såg det blev det problematiskt när barnen blev för röriga och när de inte kunde sitta stilla. De kunde inte agera och samtidigt lyssna på honom. Det blev mest en kul grej för dem.

"I skolan använder vi inte någon form av forumspel eller teater för att lösa konflikter och jag har själv har inte ett färdigt paket om det". För att sätta igång ett sådant arbete krävs en stor arbetsinsats, planering och struktur som han inte anser att man har tid med. "Jag anser att drama är vettigt" Han anser att allting är bra för eleverna där de sig lär arbeta tillsammans och får dem att känna att de är en enhet i klassen "Skådespeleri bygger ju på samarbete, skapar en förståelse för att vi är beroende av varandra" Samtidigt som han ser fördelarna med metoderna konstaterar han att det inte ingår i hans roll som lärare.

B "Teorier och forumspel är inte min grej" hon säger att hon inte har en aning om hur man skulle kunna arbeta med drama eller forumspel som metod för att hantera konflikter. Hon är inte intresserad av det heller. Hon kan se fördelar med det men anser inte att det är en del av hennes arbete. Vid ett fåtal tillfällen har hon ändå arbetat med olika värderingsövningar.

C använder drama framförallt i sitt förebyggande arbete med konflikter. Han ser att dramapedagogiska metoder t.ex. forumspel kan ge elever verktyg.

11 - Finns det färdigheter som du skulle vilja utveckla i ditt sätt att hantera konflikter?

A framför allt att behålla lugnet, verkligen kunna sitta ner och lyssna på elevernas frustration, försöka reda ut missförstånd, ta reda på vad som ligger bakom. Det är inte lätt. Tar man ut en bråkig elev i korridoren för att försöka ta reda på vad bråket beror på blir det ofta ett himla liv inne i klassrummet, man blir störd hela tiden, kan inte koncentrera sig på den elev man pratar

med och man blir mer och mer irriterad. Lite lugn och ro är vad jag gärna skulle vilja ha. ”I skolan idag har vi inte mycket handlingsfrihet, vi är väldigt låsta i det vi gör”.

B tänker att hon vill fortsätta att använda sunt förnuft och sin erfarenhet för att hantera konflikter

C ser att han ständigt vill utvecklas. Han menar att det som han behöver bli bättre på är att dokumentera hela processer. T.ex. filma lektioner för att kunna utvärdera vad som händer och hur han som pedagog agerar. Han tar även upp att det är viktigt att kunna hushålla med de resurser som man har. Det är viktigt att sätta gränser mellan yrket och den personliga sfären. ”Jag vill bli ännu bättre på att skanna av vilken energimängd har jag idag”

Bilaga D

Resultat enkät

1. Har ni några regler i klassen som handlar om hur man ska vara mot varandra?

I klass fem upplever alla som deltog i underökningen att det finns regler för hur man ska vara och hur man ska bete sig mot varandra. I klass fyra fick vi samma resultat.

2. Löser eleverna själva problem som uppstår i klassen?

I klass fem var det 3 av 16 som svarade ja och 13 som svarade nej.

I klass fyra var det 5 av 15 som svarade ja på frågan svarade 10 som nej.

4. Hur ofta tycker du det är bråk i klassen?

I klass fem var det 5 elever som upplever att det är bråk varje dag i skolan 10 upplever att det är bråk varje vecka och 2 stycken elever tänker att det sällan är bråk i klassen.

I klass fyra upplever 11 elever att det är bråk sällan och 4 elever anser att det uppstår konflikter en gång i veckan.

5. Vem löser bråken i klassen?

I klass fem ansåg 15 elever att de löser konflikter i klassen tillsammans med läraren. Två av eleverna menade att läraren löser konflikterna.

I klass fyra var det 11 elever som ansåg att de löser konflikter tillsammans med läraren. 3 elever ansåg att de löser konflikter själva. 1 elev ansåg att det är läraren som löser konflikterna

8. Fungerar lärarens sätt att lösa bråken mellan er?

I klass fem var det 14 elever som svarade "ibland" på frågan om lärarens sätt att lösa konflikter fungerar. 3 elever menade att lärarens sätt alltid fungerar. (Svarade alltid).

I klass fyra svarade 7 elever "alltid", 6 elever svarade "ibland" och 2 elever svarade "aldrig"

9. Vet ni hur ni ska lösa ett bråk?

I klass fem var det 8 elever (svarade ja) som kände att de visste hur de skulle kunna lösa ett bråk, 8 menade att de kanske kunde lösa det (svarade kanske). En elev upplevde att den inte kunde lösa ett bråk (svarade nej)

I klass fyra var det 7 som svarade ja och 8 som svarade kanske på frågan.

10. Trivs du med hur din lärare löser bråk i klassen?

I klass fem svarade 11 elever "ja" och 5 elever svarade "kanske". En elev svarade "nej"

I klass fyra svarade 12 elever "ja" och 2 elever svarade "kanske" En elev svarade "nej"

12. Använder ni rollspel för att lösa bråk i klassen?

Rollspel används inte i klass fem för att lösa bråk. Alla elever svarade "aldrig" på frågan.

I klass 4 var det 5 elever som svarade "ibland" och 10 elever svarade aldrig.

13. Om det blir bråk i klassen hur brukar ni lösa det?(Här kan ni skriva fritt)

Utifrån deras egna texter kunde vi se att de flesta löste konflikter genom att kalla på läraren. I klass fem skrev en elev: ” om det blir bråk så ropar vi på en lärare” Flera andra elever berättade om hur läraren tar eleverna utanför klassrummet för att diskutera vad som hänt. En elev uttryckte: ” läraren brukar ta eleverna som bråkat utanför klassen och prata med dem” en annan, ” vi brukar gå utanför klassrummet och prata om vad som hänt”

I klass fyra skrev alla ett svar på frågan. Även här har eleverna som strategi att kalla på en lärare när det uppstår en konflikt, även kuratorn är en viktig person när det uppstår bråk i skolan. ”ibland löser det sig av sig själv ibland måste vi gå till skolkuratorn så pratar man om problemet”